

תּוֹשַׁע

IJAR
SIVAN

חֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Foto Martina Pojarová.

CESTA DO POUŠTĚ
(k textu na stranách 12–13 a 15)

JOM HA-ŠOA

Veřejné čtení jmen obětí holokaustu, Jom ha-šoa, se letos v České republice uskutečnilo už podvanácté. Připomínková akce proběhla v pondělí 24. dubna ve třinácti městech České republiky. Vedle tradičních měst, jako jsou Praha, Brno, Olomouc, Liberec, Sušice, Kolín, Kutná Hora, Plzeň, Havlíčkův Brod a Blatná, se letos k veřejnému čtení prvně připojila i města Ústí nad Labem, Kosova Hora a Klatovy. *rd*

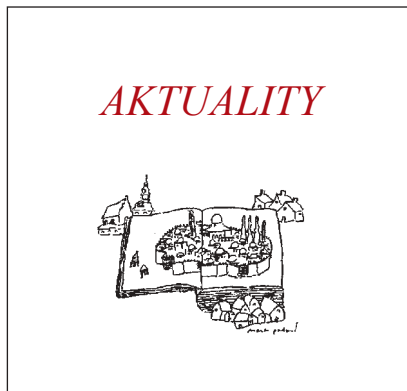
PRIPOMIENKY ŠOA

Na prelome marca a apríla sa uskutočnilo niekoľko podujatí, ktoré slovenskej verejnosti dôstojne (a dôrazne) pripomenuli tragické chvíle nedávnej minulosti.

Sériu spomienkových aktivít na zločiny šoa začala pripomienka prvého transportu. Vlak odišiel 25. marca 1942 z popradskej stanice a do Auschwitzu odviezol „náklad“ 1000 slobodných židovských dievčat. Teraz, presne o 75 rokov neskôr, odhalili za účasti prezidenta Andreja Kisku na budove miestneho gymnázia (pôvodne kasárne, v ktorých zhromažďovali deportovaných) pamätnú tabuľu, pripomínajúcu tento smutný historický medzník. Už o deň skôr Slovenská pošta predstavila vo svojej centrále novú známku, venovanú tomuto výročiu. Slovenskú vládu pri tejto príležitosti zastupoval minister školstva Peter Plavčan. Potešilo, že pošta do hľadania vhodného grafického riešenia zapojila mladú generáciu. Vyhlásila súťaž pre študentov stredných škôl a použila víťazný návrh.

Detské obete deportácií pripomína cestujúcim nová pamätná tabuľka, ktorú 6. apríla slávnostne odhalili na prvom nástupišti bratislavskej Hlavnej stanice. Prítomní boli aj podpredseda Národnej rady Béla Bugár, minister dopravy Arpád Érsek a ministerka spravodlivosti Lucia Žitňanská.

Posledne menovaná sa už 29. marca, teda o týždeň skôr, spolu s ministrami spravodlivosti Maďarska a Rakúska, podieľala v Bratislave-Petržalke na priebehu iného spomienkového aktu. Presne pred 72 rokmi (necelý týždeň pred oslobodením Bratislavy) zavraždili nacistickí rakúski strážcovia viac ako 500 Židov z Maďarska. Nahnali ich sem, aby v nefudských podmienkach budovali obranný val proti postupujúcim vojskám sovietskej armády. Na múroch historického hostinca Leberfinger, ktorý bol súčasťou tohto tábora, sa teraz na-

chádza pamätná tabuľka. V slovenčine, maďarčine, nemčine a hebrejčine informuje o tomto nezmyselnom zločine. Zároveň vo všetkých štyroch jazykoch vyzýva okoloidúcich: Emlékezz! Erinnere dich! Zachor! Pamätaj! *Peter Salner*

NA PAMÁTKU HUGA WEISGALLA

Ve stredu 6. dubna byla v Ivančicích odhalena pamětní deska významnému místnímu rodákovi Hugu Weisgallovi. V Ivančicích žil jen do osmi let, než se s ním rodiče přestěhovali do Spojených států. Tam vystudoval a postupně zanechal výraznou stopu především jako hudební skladatel, autor nespočetných oper, dirigent, tenorista, hudební pedagog a publicista.

Jak řekl při této příležitosti kulturní atašé velvyslanectví USA v ČR Anthony Jones ve svém obsáhlém a poutavém projevu: „Osobnosti, jako byl Hugo Weisgall, přispívají k tomu, že si Američané váží přistěhovalců z Čech a Moravy.“ Weisgallovo hudební a pedagogické působení přirovnal k americkému vkladu Antonína Dvořáka a jeho televizní hudební a vzdělávacích programy k činnosti Leonarda Bernsteina. Za svou práci byl Hugo Weisgall mnohokrát oceněn. Zemřel v New Yorku 11. března 1997 ve věku 85 let.

Akt se konal za účasti představitelů města Ivančice, starosty Milana Bučka a místostarosty Romana Sládka, amerického kulturního atašé Anthonyho Jonese, představitelů pražské a brněnské náboženské obce, zejména zemského rabína Karola Efraima Sidona a brněnského rabína Štěpána Menaše Klimenta. Moderoval J. Klenovský, průvodní slovo měli po krátkém úvodu rabín E. K. Sidon a starosta města M. Buček.

Podnět k pořízení pamětní desky vzešel od zastupitelstva a občanů města

Ivančice a její odhalení se těšilo početné účasti a zájmu. *hp*

STARÁ SYNAGÓGA V BARDEJOVE

Po viac ako 70 rokoch sa svojej obnovy dočkala Stará synagóga v Bardejove, ktorá je ako súčasť areálu židovských rituálnych budov jedinečnou kultúrnou pamiatkou zapísanou do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Rekonštrukcia vážne poškodennej synagógy trvala takmer dva roky. V priebehu obnovy prešla Stará synagóga výraznou premenou. Znovu postavili rizalit so schodiskom na ženskú galériu, zreštaurovali vonkajšiu fasádu i bohaté ornamentálne maľby v interiéri. Podľa reštaurátora Tomáša Luptáka išlo o pokračovanie v záchrane objektu, ktorá sa začala postupne v roku 2007 stabilizovaním strechy a základov. Na fasáde boli odkryté slnečné hodiny s hebrejským letopočtom, v študovni a vestibule boli zreštaurované najstaršie maľby na drevených stropoch židovskej rituálnej stavby.

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike získal na obnovu pamiatky dotáciu takmer 650 tisíc eur z grantov Islandu, Lichtenštajnska a Nórska prostredníctvom Finančného mechanizmu EHP a zo štátneho rozpočtu.

Stará synagóga sa po svojej rekonštrukcii má stať miestom konania výstav, koncertov, konferencií alebo prednášok. Dejiny bardejovskej židovskej komunity má približovať expozícia na ženskej galérii. Ďalšie možnosti využitia ponúka nádvorie synagógy. *kopr*

OBSAH

- Sidra na tento mesiac 4–5
Dúvera a spolupráce – rozhovor s velvyslancem Danielem Meronom 6–7
Labyrinth normalizace k výstavě v Galerii R. Guttmanna 8–9
Zemfel herec Jiří Ornest 10
Ta normalizace vzpomínka na 70. a 80. léta 11
Cesta do pouště aneb O vedlejších účinku třídních schůzek 12–13, 15
Recenze knihy Jen pro peníze? 14–15
Nejstarší židovský hřbitov ve Vídni 16
O filmu Popírání holokaustu 17
Pan Kaplan a houby 18–19
O moskevském centru Sefer 20
Izrael: V roli vývozců energie 21
Výběr z českých médií 22
Kalendárium 23
Zprávy, kultura, inzerce 24–28

V Myší ulici je místo pro *Svobodné slovo*. Ne, to není úryvek z Apollinairovy básně ani výkřik narkomana. Je to jen konstatování situace. V centru Varšavy, v ulici Mysia, stojí proti sobě dvě budovy: v jedné sídlilo před více než čtvrtstoletím vedení komunistické strany, ve druhé byla polská obdoba našeho Úřadu pro tisk a informace, tedy cenzura. Dnes se oba domy zcela proměnily, v jednom jsou redakce několika polských deníků, ve druhém jsou kanceláře různých významných mezinárodních institucí. Uprostřed je parkoviště, kde je několik míst vyhrazeno pro redakci deníku *Svobodné slovo*. V bývalém sídle cenzury byla pak v posledních dnech března slavnostně otevřena regionální kancelář American Jewish Committee pro střední Evropu.

O Americkém židovském výboru (American Jewish Committee, AJC) a jeho projektech na našich stránkách pravidelně informujeme. Svá zastoupení již otevřel v Berlíně, Bruselu, Paříži a v Římě. Varšavská kancelář je tedy pátá v pořadí, co se Evropy týče, tentokrát se zaměřením na postkomunistické státy. Na rozdíl od mnoha obdobných amerických institucí AJC je s politickou mapou našeho kontinentu velmi dobře obeznámen. Kancelář bude mít působnost v zemích Visehradské čtyřky a ve třech pobaltských státech. Jak říká výkonný tajemník AJC David Harris: „Otevření vlastní kanceláře znamená, že tady nebudeme už jen párkrát do roka ani že se jen občas sejdeme s pár diplomaty ve Washingtonu a v New Yorku, odteď tu budeme v denním styku se všemi, kteří mají vliv na dění v těchto zemích. Chceme posílit naše partnerství i ve smyslu transatlantické spolupráce.“ Pravdou je, že AJC byla jediná židovská organizace, která se podílela na slyšení v americkém Senátu při přijetí České republiky, Polska a Maďarska do NATO. „V této bouřlivé době je partnerství s demokratickými státy v Evropě o to víc důležité. Je oboustranně prospěšné nejen v ekonomické a obchodní rovině, ale i při ochraně našich společných hodnot a v oblasti bezpečnosti,“ dodává Harris.

PROČ VARŠAVA?

AJC spolupracoval od devadesátých let s mnoha polskými institucemi, nejvýznamnější byl společný projekt s polskou vládou na záchranu a rekultivaci místa, kde se během druhé světové války nacházel koncentrační tábor Bełżec. Přes dvacet let pak běží výměnné studijní pobyty v rámci Fóra pro dialog, obdobně jako v případě Německa, kde se AJC angažuje již od konce války. Podle Harrise má umístění kanceláře do

ÓDA NA ČESKOU REPUBLIKU

AJC otevřel svou kancelář pro střední Evropu

Varšavy smysl z historického, ale i geografického a geopolitického hlediska. Donedávna panoval v židovských kruzích ve Spojených státech poměrně rezervovaný postoj k polské židovské historii, především k té moderní. Byli i tací, kteří prohlašovali – podobně jako v případě Německa –, že nikdy nevkročí na jeho půdu. Diskuse o polském tradičním antisemitismu a jeho podílu na událostech holokaustu je stále v živé paměti, stačí připomenout některé scény z Lanzmannova filmu *Šoa* či kontroverzi kolem knihy Jana Grosse *Sousedé*. Tento názor se v posledních letech začal měnit s tím, jak začala generace synů a vnuků odkrývat své rodinné kořeny, které často do Polska sahají. AJC v tomto hledání dialogu a konsenzu vždy hrál značnou roli.

Kritikům však nyní nahrála současná situace v Polsku, která je přinejmenším nepřehledná a mnoha projektům zahraničních organizací údajně není příliš nakloněna. V této souvislosti samozřejmě vyvstala otázka, proč byla kancelář umístěna právě do Varšavy a nikoli do Prahy. Česká republika by měla pro organizaci formátu AJC několik významných předností. Historie její židovské komunity je také dlouhá a bohatá, česká společnost dlouhodobě vykazuje nejnižší míru antisemitismu v Evropě a česká zahraniční politika je výrazně proizraelská a transatlantická, nehledě na historickou roli, kterou Československo

sehrálo v roce 1948 při a po vzniku Státu Izrael.

Rozhodnutí, včetně finančních závazků, však již byla učiněna, a tak se kancelář AJC otevřela ve Varšavě. Praha ale zatím dostala alespoň symbolickou „náplast“.

ŽIDOVSKÁ ÓDA

Po skončení slavnostních shromáždění, projevů a recepcí se američtí delegáti AJC rozjeli z polského hlavního města do všech zemí, které bude mít nyní varšavská kancelář na starosti. Nejvýznamnější a nejpočetnější delegace pod vedením Davida Harrise vyrazila do Prahy. Zde se setkali s mnoha politickými představiteli, se zástupci židovské komunity, ale také s bývalými disidenty, novináři, politology a historiky. Navštívili expozice Židovského muzea a vydali se také do Terezína. Pro mnohé z nich to bylo první setkání s historií a kulturou naší země a našeho města, ale také s naší komunitou. A – jak mnozí sami říkají – byl to zážitek, který jim otevřel oči.

Nezůstalo jen u toho. Krátce po návratu z Evropy otiskl David Harris v jednom z nejprestižnějších světových médií *The Huffington Post* svůj obsáhlý článek, nazvaný „Židovská óda na Českou republiku“ (A Jewish Ode to the Czech Republic). V něm se rozplývá nejen nad krásami Prahy, nad jejím kulturním, historickým, židovským, ale i hudebním dědictvím, zmiňuje se o historických událostech, o Mnichovu (není náhoda, že jej velmi často zmiňují v Izraeli), Lidicích, o tragédii Šoa, ale i o prezidentu Masarykovi (jehož je velkým obdivovatelem), jeho synu Janovi a mnoha dalších osobnostech, které jsou nám známé, ale americký čtenář – pokud nečetl *Pražskou zimu* od Madeleine Albrightové – se s nimi setkává poprvé.

Tahle óda je však nejen výrazem opravdového pochopení a přátelství, které nám ostatně AJC vždy projevoval. Je to také významný politický a ekonomický signál. Je to propagace České republiky v zahraničí, jakou by nám mohlo závidět několik institucí typu CzechTourism.

TOMÁŠ KRAUS

ŽÁDOUCÍ VINA?

K paršat Bechukotaj

Tóra, již nám Bůh dal, obsahuje dvě pasáže, které by k nám měly promlouvat s ještě větší naléhavostí než k pokolením před šoa a založením Státu Izrael. Na rozdíl od nich totiž můžeme říci, že jsme dospěli k samému závěru předpověděných neštěstí, před nimiž nás Bůh a jeho mluvčí Moše varovali již v době putování pouští po východu z Egypta. *Budete-li se řídit mými nařízeními, má přikázání zachovávat a vykonávat je, umístím svůj svatostánek ve vašem nitru, aniž by si vás hnusila má duše. Nebudete-li mne však poslouchat a budete si ošklivit má nařízení a vaše duše si bude hnusit mé zákony, rozeženu vás mezi pohany a vytasím za vámi meč, aby vaše země zůstala zpustošená a vaše města zůstala ruinami!*

Tak lze ve zkratce definovat důvody exilu vzhledem k duši. Bůh o ní mluví jak o své duši (*nefěš*), jež si nehnusí Jisrael, když se řídí jeho zákony a Boží svatyně je v jeho nitru, tak duši Jisraele, jež si Boží zákony zhnusí a přivodí exil. Z druhé strany je však řečeno, že důvodem exilu jsou léta odpočinku, která měl Jisrael poskytovat zemi a krátil ji o její právo, protože si hnusil Boží zákony. *Tak se po všechna ta léta zpustošení, kdy budete v zemi svých nepřátel, dostane zemi jejich šabatů, tehdy si ta země odpočine a vyžádá si své šabaty. Za to, že nemohla odpočívat o svých šabatech, když jste na ní sídlili, bude teď odpočívat po všechny dny svého zpustošení, zatímco vy budete zanikat mezi národy a země vašich nepřátel vás pozře.* V Talmudu je zkáza Prvního chrámu připisována hříchům modloslužby, incestu a prolévání nevinné krve, jediným třem hříchům, jichž se člověk nesmí dopustit, ani kdyby si tím zachránil život. Zkázu Druhého chrámu způsobila bezdůvodná zášť, ale proč Talmud uvádí tyto čtyři hříchy, když v Tóře byla jasně pojmenována vina za hřích nedodržování sedmkrát sedmi roků odpočinku země a padesátého roku na závěr cyklu? Vysvětlení může být jen jedno, že uvedené hříchy mají společný kořen, protože na nedodržování šmitot a jovelu neslo vinu celé společenství Jisraele.

Na podobném principu jako padesátiletý cyklus jovelu je založeno počítání omeru, počínaje druhým dnem svátku macesů. Počítáme sedm týdnů a padesátý den je svátek darování Tóry. Vykoupení z egypt-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

E. M. Lilien: plakát k Pátému sionistickému kongresu, 1901.

ského otroctví vede den za dnem k bezpodmínečnému přijetí Desatera, na němž jedině může být založena svoboda jedince a lidského společenství v tomto světě. Proto máme podle Pirke avot slovo „charut“, vyryto (do desek), číst „cherut“, svoboda (v deskách). Abychom si ji zachovali, musíme chodit cestami svobody, které nám přikazuje Bůh. A máme-li jako svobodný národ spolurozhodovat o svém osudu ve vlastní zemi, musíme respektovat jak svobodu druhého člověka, jenž upadl do otroctví, a koncem šestého roku ho propustit, tak potřebu svobody země. Podobně jako se šmitou a jovelem je tomu i se šabatem. Bůh nám dal den odpočinku, abychom jej poskytovali i bytostem, které jsou na nás závislé. Člověk, který nerespektuje svobodu druhého, nechápe ani svou vlastní svobodu.

Proces zanikání mezi národy nepopisuje Tóra jako fyzický zánik Jisraele. Ne, ale *budou se v zemích svých nepřátel rozplývat ve své vině a také ve vině svých otců s nimi se budou rozplývat. A budou-li vyznávat svou vinu a vinu svých otců, budou tak činit stejně zpronevěřile, jako když se mnou chodili jen nechtě.* „Jen nechtě“ je překlad hebrejského *be-keri*, přičemž *keri* je doslova poluce, nevědomé vypuštění se-

mene ve spánku, zaviněné dráždivým snem. Tím se dostáváme k pravé podstatě záhadné proměny Boží duše v duši lidskou, jež si není vědoma svého původu. *A tak i já s nimi půjdu be-keri*, hlásí Bůh předem, *a zavedu je do země jejich nepřátel. Anebo se konečně pokoří jejich neobřezané srdce a konečně si vyžádají svou vinu, a já si připomenu svou smlouvu s Jakovem, také svou smlouvu s Jicchakem a smlouvu s Avrahamem si připomenu, a připomenu si tu zemi! Období počítání omeru je poznamenáno vážností, s výjimkou šabatů a obřezek se nekonají žádné svatby a jiné oslavy. Události 20. století však způsobily, že v tomto období po dvou tisících let vznikl židovský stát, a tak v omeru slavíme Jom hacma'ut. Slova „zavedu je do země jejich nepřátel“ nelze v této souvislosti vykládat jinak než jako proctví o naplnění Božího *be-keri*, aniž by se neobřezané srdce lidu pokořilo a „vyžádal si svou vinu“.*

Bůh proto předpokládá dvě eventuality. Buď si za to, že *země od nich byla opuštěna a vyžádala si své šabaty, jsou od nich zpustošená, pokoří jejich neobřezaná srdce a vyžádají si svou vinu jako země své šabaty, anebo je zavedu do země jejich nepřátel*, což je současný stav, kdy oslavujeme Den nezávislosti Izraele. Tím důležitější jsou následující slova: *Přesto vše si je nezprotívím a nebudu si je hnusit, abych je zničil, a nezruším svou smlouvu s nimi, když budou v zemi svých nepřátel, protože já, Hospodin, jsem jejich Bůh! A budu mít pro ně na paměti smlouvu prvních, které jsem před zraky národů vyvedl ze země Micrajim, abych jim byl Bohem, já jsem Hospodin.*

Tórou zdůrazněná paralela mezi zemí, jež si vyžádá své šabaty, o které byla Jisraelem okradena, a Jisraelem, jenž si má vyžádat svou vinu, doslova ji bytostně chtít, nás i dnes, po založení státu, staví před rozhodující posun v lidském vědomí jako předtím. Vina – nikoli hřích, za nějž vinu neseme – je nám předkládána jako pozitivum, o které se při vyznání hříchů okradáme, když se v ní rozplýváme. Z tohoto hlediska je *acma'ut*, samostatnost, založená na plném vědomí svobody, k němuž patří plné vědomí viny, skutečným krokem k vykoupení, a její oslava ve vážném období počítání omeru zcela namístě, uvědomujeme-li si přitom, že jsme na cestě z otroctví ke svobodnému přijetí Tóry a nikoli „jen nechtě“ jako ve snu. **EFRAIM K. SIDON**

JAK ZNÍ TICHŮ**Bemidbar (4M 1,1–4,20)**

Oddíl *Bemidbar* se obvykle čte o šabatu před svátkem Šavuot, a tak učenci mezi těmito dvěma prvky hledali nějaký vztah. Šavuot je dobou darování Tóry, výraz *bemidbar* znamená „v poušti“. Jaké je spojení mezi pouští a Tórou, pustinou a Božím slovem?

Naši moudří předložili různé interpretace: v Mechiltě čteme, že Tóra byla darována veřejně a na místě, jež nikomu nepatřilo, aby si ji nemohli nárokovat jen Židé; další výklad tvrdí, že kdyby byla Tóra darována v Izraeli, ostatní národy by si mohly najít výmluvu, proč ji odmítnout. S tím je spjatá interpretace, že než Hospodin daroval Tóru Izraelitům, nabídl ji všem ostatním národům, ale ty ji odmítly. Ještě další výklad říká, že pustina je zdarma – nikdo do ní nemusí platit „vstup“, a tak i učení Tóry je bezplatné, je to Boží dar.

Ale existuje ještě jeden, duchovnější důvod. Poušť je místem, kde panuje ticho. Není tu nic, co by vás rozptylovalo, žádné okolní hluky. Samozřejmě, když Židé obdrželi Tóru, slyšeli hřmění, viděli blesk, zazněl šofar, země se chvěla, jako by se otřásala v základech. Ale později, když prorok Eliáš, poté, co se utkal s Balovými proroky, stál sám na téže hoře, setkal se s Bohem nikoli za zvuku hromu a zemětřesení, ale prostřednictvím *kol demama daka*, jemného, tichého hlasu, doslova za „zvuku slabounkého ticha“. Takového, jež bych popsal jako zvuk, který lze slyšet, jen když člověk naslouchá. V tichu pouště *midbar* můžete slyšet, co praví *medaber*, mluvčí, a to, co říká – *medubar*. Abyste zaslechli hlas Boží, musíte nejprve naslouchat tichu ve vlastní duši.

Judaismus je přitom velmi verbální kultura, je to náboženství svatých slov. Slovy stvořil Bůh svět a podle Targumu nás činí lidmi právě naše schopnost mluvit. Naše vztahy jsou v dobrém i zlém určovány slovy. I v Tóře značí ticho často negativní stav.

Ale ne každé ticho je smutné. Žalm nám říká, že „ticho je tvá chvála“. Zásáhne-li nás skutečně velikost Boží, nezměrnost vesmíru a téměř nekonečné rozpětí času, své nejhlubší pocity skutečně nedokážeme vyjádřit slovy. Prožijeme je jen v tichu.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – květen 2017 – ijar – sivan

Staronová synagoga

26. 4.	středa	1. den Roš chodeš ijar	
27. 4.	čtvrtek	2. den Roš chodeš ijar	
28. 4.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
29. 4.	sobota	TAZRIA–MECORA 3M 12,1–15,33	
		hf: 2Kr 7,3–20	
		mincha – perek 2	19.45 hodin
		konec šabatu	21.13 hodin
1. 5.	pondělí	JOM HAZIKARON	
2. 5.	úterý	JOM HAACMAUT – DEN NEZÁVISLOSTI IZRAELE	
5. 5.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
6. 5.	sobota	ACHAREJ MOT–KEDOŠIM 3M 16,1–20,27	
		hf: Am 9,7–15	
		mincha – perek 3	20.00 hodin
		konec šabatu	21.26 hodin
10. 5.	středa	PESACH ŠENI	
12. 5.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
13. 5.	sobota	EMOR 3M 21,1–24,23	
		hf: Ez 44,15–31	
		mincha – perek 4	20.10 hodin
		konec šabatu	21.39 hodin
14. 5.	neděle	LAG BEOMER	
19. 5.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
20. 5.	sobota	BEHAR–BECHUKOTAJ 3M 25,1–27,34	
		hf: Jr 16,19–17,14	
		mincha – perek 5	20.20 hodin
		konec šabatu	21.51 hodin
24. 5.	středa	JOM JERUŠALAJIM – DEN JERUZALÉMA	
26. 5.	pátek	Roš chodeš sivan	
		večerní bohoslužba	19.30 hodin
27. 5.	sobota	BEMIDBAR 4M 1,1–4,20	
		hf: Oz 2,1–22	
		mincha – perek 6	20.30 hodin
		konec šabatu	22.02 hodin
30. 5.	úterý	předvečer Šavuot	20.42 hodin
31. 5.	středa	1. den ŠAVUOT	
1. 6.	čtvrtek	2. den ŠAVUOT	
		MEGILAT RUT	10.30 hodin
		MAZKIR	11.00 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

Páteční večerní bohoslužby zde budou 5. 5. v 19.30 hodin a 19. 5. v 19.30 hodin.

Ve čtvrtek 1. 6. ranní bohoslužba v 8.50, mazkir v 10.45.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

DŮVĚRA A SPOLUPRÁCE

Rozhovor s novým velvyslancem Státu Izrael Danielem Meronem

Foto Eugen Kukla.

Od února působí v České republice nový velvyslanec Státu Izrael, pan Daniel Meron. Narodil se roku 1960 v Austrálii, o rok později se s ním rodiče přestěhovali do Izraele. Absolvoval právnická studia na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, studoval též na Bar-Ilanově univerzitě a na Národní univerzitě obrany ve Washingtonu.

Od roku 1987 působí na izraelském ministerstvu zahraničních věcí: jako zástupce velvyslance sloužil na ambasádách na Kypru a v Norsku, po návratu domů působil v právním týmu ministerstva a později byl jmenován zahraničněpolitickým poradcem prezidenta Ezera Weizmana. Dále zastával funkci ředitele odboru pro lidská práva a humanitární záležitosti a koordinátora pro udržitelný rozvoj. Dvakrát za svou kariéru působil na Velvyslanectví Státu Izrael ve Washingtonu, nejprve na postu rady, později, v letech 2007–2011, jako zmocněnec pro záležitosti Kongresu.

D. Meron je ženatý s paní Jill, s níž má čtyři děti.

Pane velvyslanče, narodil jste se v Austrálii. Vaše rodina odtud ale asi nepochází...

Otcovi rodiče pocházeli z východní Evropy, z Minsku, Pinsku, z Litvy a Besarábie. Dědeček David Müller se odstěhoval z Litvy do Londýna a jako velmi aktivní sionista přijel před sto lety do Palestiny. Patřil k chalucim, pionýrům, a zakladatelům města Karkuru poblíž Chadery. Babička se do Palestiny dostala jako sedmnáctiletá, přijela

sama z rodného Rumunska, z Besarábie. Zatímco babička stavěla v Tel Avivu domy, dědeček obdělával půdu v Karkuru. Jenže těžce onemocněl malárií a lékaři mu poradili, aby změnil klima, tak odjel za příbuznými do Austrálie. Druhý dědeček v Austrálii vyrostl, byl to právník. Za druhé světové války, během holokaustu byl hodně činný v Sionistické federaci – snažil se sehnat co nejvíce víz pro ohrožené evropské Židy. Rodiče se tedy poznali v Austrálii. Ale protože byli oba velcí sionisté, roku 1968, po šestidenní válce, se rozhodli přestěhovat do Izraele a usadili se v Jeruzalémě. Otec zde přijal příjmení Meron.

Když vzpomínáte na své dětství, zažil jste ještě radostnou náladu po vítězné šestidenní válce?

Ano. Pamatuji si jako malý kluk, jak se někdy v roce 1969 konala vojenská přehlídka a jak hrdí tehdy lidé byli. Hodně se chodilo k Západní zdi, kam Židé předtím nemohli. Vždycky, když jsme měli odjet z města, šli jsme nejprve tam, stalo se to naším zvykem. Než jsem se vydal do Prahy, také jsem ke Zdi se synem zašel. Žili jsme v Bejt ha-Kerem, v zahradní čtvrti, poblíž Izraelského muzea, které jsme navštěvovali vždycky o šabat. Přes cestu stačilo zaběhnout na Hebrejskou univerzitu, chodil jsem tam sportovat, hrát ping-pong, plaval jsem.

Rodiče byli sionisté – a byli také zbožní?

Otec byl ortodoxní, maminka je sekulární, což tehdy, před padesáti lety bylo spíš výjimečné, ne tak obvyklé jako dnes. Vyrůstal jsem tedy v obou světech.

A vaše vlastní cesta je jaká?

Tradiční judaismus, což je široký pojem. Znamená to, že občas chodíme do synagogy na šabat, ale ne pokaždé, držíme svátky, rozsvěcíme šabatové svíce, dodržujeme košer stravu. Rád bych se zapojil do života místní pražské komunity, slavil s ní svátky a další oslavy. Od předsedy obce dr. Munka

jsem dostal nádhernou knihu o českých a moravských židovských památkách, tak se těším, až je všechny uvidím.

Co mělo vliv na to, že jste se dal na diplomatickou dráhu?

Po studiu práv jsem chtěl práci, při které bych pomohl reprezentovat Izrael v zahraničí, asi tomu napomohl i fakt, že pocházím z tak sionistické rodiny. Chtěl jsem nějak napomoci Izrael bránit.

Mohl byste komentovat několik oblastí, jimž jste se zatím profesionálně věnoval? Na ministerstvu zahraničí jste působil v odboru OSN. To asi nebyla lehká práce.

Organizace spojených národů je pro každého izraelského diplomata skutečnou výzvou. Izrael tam čelí početní převaze: když hlasuje 193 zemí, 120 z nich automaticky hlasuje proti Izraeli. Nelze dělat nic jiného než poukazovat na to, jak pokrytecké to je, bojovat s tím, ale také vnášet na půdu OSN něco pozitivního, navrhnout projekty, jimiž může naše země přispět ke zlepšení světa, ať už v oblasti zdravotní péče, vědy nebo hospodaření s vodou... Když se pak hlasuje o něčem, co Izrael předkládá a je to očividně prospěšné, jsou arabské země jediné, které hlasují proti, takže místo aby dostaly do izolace Izrael, dostávají se do izolace ony. Například každé dva roky předkládá Izrael rezoluci týkající se zemědělských technologií, hospodaření s vodou, zavádění kapkové závlahy atd. Naposledy, když jsem ji předkládal, pro ni hlasovalo 140 států, jen arabský blok spolu s některými muslimskými zeměmi byl proti.

Jak se vyvíjí situace s palestinskými školami, které provozuje UNRWA, tedy OSN, a zjistilo se, že jsou v nich děti vychovávány k nenávisti k Izraeli a v podstatě k terorismu?

Na palestinské straně existuje spousta propagandy proti Izraeli, proti samotné existenci židovského státu v Zemi izraelské, který Palestinci oficiálně nikdy neuznali. Domnívají se, že židovský stát nemá právo existovat, a to je podstata problému. V tomhle duchu vychovávají i své děti. Ty se ve škole

nedozvědí vůbec nic o holocaustu, ale učitelé jim říkají, že ti, kdo bojují proti Izraeli, jsou mučedníci. Pod mezinárodním nátlakem se výuka ve školách UNRWA snad stane průhlednější, ale rozhodně je to zatím stále daleko od prokazatelných skutečností. Ale mezinárodní odezva pomáhá.

Na druhé straně teroristé, kteří si odpykávají trest v izraelských věznicích, přijímají platy od Palestinské samosprávy a žijí si nesmírně blahobytně. Včetně toho, že mohou studovat a získávají univerzitní diplomy.

Věnoval jste se také humanitární a lidskoprávní agendě. Čím jste se zabýval?

Jedním z mých úkolů bylo řešit nelegální obchod s lidmi. Konkrétně to byl problém, který jsme v Izraeli měli před patnácti lety. Ženy v zemích bývalého sovětského bloku, šlo o nevzdělané ženy z vesnic, dostávaly falešné nabídky, že mohou jet do Izraele, pracovat tam jako hospodyně a vydělat spoustu peněz. Po příjezdu do Izraele jim mafiani sebrali pas a nutili je pracovat jako prostitutky. Začali jsme to řešit na vládní úrovni a tenhle trend se povedlo dramaticky snížit. Na východoevropské konzuláty rozesíláme letáky, které jsou přeložené do místních jazyků a dávají se ženám, které žádají o izraelská víza. V letáčích naleznou doporučení na co si dávat pozor.

Snažíme se také hodně vycházet vstříc lidem s handicapem. Naše nevládní organizace Access Israel (AI) se zabývá tím, aby se fyzicky znevýhodnění lidé mohli výtahy a dalšími zařízeními kamkoli dostat – do státních institucí, do obchodů, dopravních prostředků, do škol. AI vzdělává veřejnost, apeluje na státní úřady, působí po celém světě.

Měl jste na starosti i agendu židovských uprchlíků z arabských zemí. Jak dalece je jejich osud znám?

Moc se o něm nemluví, a právě proto se snažíme připomínat, že na konci čtyřicátých a na počátku padesátých let muselo z arabských zemí, z Iráku, z Maroka, z Jemenu a dalších států odejít na milion Židů. Byli vyhnáni ze dne na den, s holýma rukama, a nikdy nedostali za svůj majetek žádnou ná-

hradu. 30. listopad se v Izraeli stal oficiálním Dnem připomínky osudu židovských uprchlíků z arabských zemí. Od roku 2015 se u nás v tento den konají na toto téma různé akce a osud těchto vyhnanců připomínají izraelské ambasády i v zahraničí.

Pane velvyslanče, byla Česká republika vaší volbou, nebo jste se tu ocitl nějakou shodou okolností? Co znáte a máte rád z české kultury?

Rozhodně jsem sem chtěl. Funkce velvyslance v ČR je velmi žádaná a vždy se na ni hlásí hodně uchazečů. Ví se, že Češi jsou vůči Izraeli přátelští, že jsou srdeční, že vaše vláda praktikuje vůči Izraeli vstřícnou politiku, že tradice dobrých česko-židovských i česko-izraelských vztahů je dlouhá, a navíc jste nám blízko i geograficky.

K mým oblíbeným autorům patří určitě Franz Kafka, mám rád knihy Karla Čapka či Milana Kundery.

Máte k českým zemím osobní vazby?

Já ne, ale moje žena. Včera, při Jom ha-šoa, měla manželka poprvé příležitost přečíst jména svých blízkých, kteří zahynuli v době holocaustu. Její rodina – Bergerovi – pochází z Uherského Hradiště. Dozvěděli jsme se, že její prababička proslula jako švadlena tradičních moravských krojů. Jedna z jejích prapratelů, Stella, se provdala za spisovatele a diplomata Viktora Fischla, Avigdora Dagona. Byl na naší svatbě a jsme stále v kontaktu s jeho synem Gabim. Uvažoval jsem o tom, že by stálo za to pokusit se znovu vydat Fischlovi knihu *Hovory s Janem Masarykem*, která vyšla česky naposledy někdy před dvaceti lety. Připomněla by se tím Masarykova role při vzniku Státu Izrael.

Příští rok bych totiž velmi rád českému národu poděkoval za to, jak v roce 1948 bojujícímu Státu Izrael

pomáhal – dodával zbraně, politicky ho podpořil, v rámci brichy nechali Češi volný průchod Židům odcházejícím z východní Evropy do Izraele. Kniha připomínající Jana Masaryka by k vyjádření díky patřila, uvažujeme i o nějaké akci na jeho paměť.

Jaké máte další plány pro svou práci v České republice?

Rád bych navázal na činnost svých předchůdců, pana Leviho a pana Korena. První okruh aktivit je hledat záležitosti, které jsou důležité pro obě naše země, pokračovat ve vzájemné spolupráci a důvěře.

Čerstvě začíná nový projekt v oblasti životního prostředí. Nedávno byl v Izraeli český ministr životního prostředí pan Brabec a s izraelskou stranou dohodl bilaterální spolupráci: Česká republika nabízí Izraeli pomoc s řešením znečištěného ovzduší, Izrael zase v oblasti hospodaření

s vodou, protože vaše země teď zažila několik suchých let. Něco podobného se týká i vědy: V červnu se uskuteční návštěva deseti předních vědců z Technionu a Weizmannova institutu věd v ČR, přijedou do Prahy a do Brna na Masarykovu univerzitu. A od vás pojede deset špičkových českých vědců do Izraele. Doufám, že posílí naše už i teď vynikající obchodní vztahy.

Druhý velký okruh práce spočívá v práci s mladými lidmi. Pan Koren už zahájil akce v rámci projektu Cemach, kdy velvyslanec a odborníci na Izrael navštěvují střední školy po celé zemi a hovoří se studenty. Už jsem s tím začal. V Praze i mimo metropoli se snažím setkat s místními středoškoláky, byl jsem třeba v Hradci Králové, v Praze na Gymnáziu Botičská. Mluvil jsem s nimi o historii a současnosti naší země, sám se také z otázek studentů hodně dozvídám.

ALICE MARXOVÁ

Jill Meronová čte jména svých zahynulých příbuzných na náměstí Jiřího z Poděbrad.

O VLÁDNOUCÍ NENORMALITĚ PO ROCE 1968

K výstavě v Galerii Roberta Guttmanna v Praze

Občanská sdružení, náboženské společnosti, odborné organizace a zájmová či sportovní uskupení tvoří tzv. občanskou společnost. Jde tedy o souhrn nevládních organizací a institucí, které projevují zá-

Demolice synagogy v Táboře, 1977.

jmy a vůli občanů působících v prostoru mezi státem a byznysem, říká sociologové. A právě taková společnost je považována za klíčovou pro řádné fungování svobodného a demokratického státu.

Pakliže způsob vlády, který byl nastolen v Československu po okupaci země státy Varšavské smlouvy v roce 1968, podobně jako po roce 1948, taková uskupení ohrožoval a bránil jejich svobodnému působení, se nazýval normalizací, šlo jen o krycí název pro vládnoucí nenormalitu.

Tento stav dokumentuje výstava s názvem *Labyrintem normalizace* s podtitulem *Židovská obec jako zrcadlo většinové společnosti*, která byla otevřena 5. dubna 2017 v Galerii Roberta Guttmanna v Praze. Potrvá do 28. ledna 2018.

PAVOUK

A SEZNAMY „PRAVDOLÁSKAŘŮ“

Expozice je členěna do několika kójí, které připomínají, jak kremelští ideologové a jejich místní pohůnci navazovali na antisemitské tradice sovětských ideologů a i na české politické procesy padesátých let, které byly prodchnuty antisemitským slovníkem. Proto politické uvolnění v letech 1967 a 1968 bylo označeno za sionistické spiknutí.

Za sionistu Kreml považoval každého, kdo měl židovské předky či se s lidmi, kteří je měli, stýkal, a každého, kdo se snažil dokumentovat genocidu Židů a předávat tradi-

ce mladším generacím. Asi po osmileté přestávce proto Státní bezpečnost začala opět sestavovat seznamy osob židovského původu pro „operativní využití“ v boji se sionismem, které byly důkladnější než za nacistů: původ se zkoumal až do pátého pokolení. Tato akce dostala krycí název Pavouk a obsahovala asi 17 000 jmen.

Připomenutí této skutečnosti je zvláště v dnešní době velmi důležité, když se opět ve společnosti objevují lidé, jako je například Adam Benjamin Bartoš. Ten začal sestavovat podobné seznamy, přičemž jeho soupis takzvaných pravdoláskařů byl v roce 2010 tehdejším prezidentem Václavem Klausem označen za geniální. Za takovými činy je vždy cítit nebezpečná víra v přesvědčení, že existuje jen jediná pravda a ostatní názory je třeba potírat, ač již dáv-

Sederová večeře na svátek Pesach, Praha 1972.

no víme, že pravda je jen nekonečný proces, a proto ji nikdo nikdy nemůže vlastnit. A na tomto procesu se právě mají podílet všechna možná uskupení s různými názory, kořeny i zkušenostmi, jinými slovy občanská společnost.

RADA A GENERACE

Státní bezpečnost vypracovala na počátku sedmdesátých let dvě kontrarozvědné akce s krycími názvy Rada a Generace. První akce měla sloužit k ovlivňování složení vrcholných orgánů všech židovských obcí

v Čechách a na Moravě. Druhá sledovala potomky funkcionářů a jejich mládežnické přátele a veškeré jejich aktivity. Všichni tito lidé byli šikanováni, vydírání a pravidelně předvoláváni k výslechům. Dopisy ze zahraničí jim docházely rozlepené s razítkem: Obálka byla porušena mimo území Československé socialistické republiky.

Zároveň se státní instituce snažily systematicky likvidovat židovské památky, to znamená hlavně synagogy a hřbitovy, které připomínaly existenci židovských komunit na našem území. Byly zachovány jen v nezbytné míře, kvůli propagandě a kvůli příjmům ze zahraničí. Od roku 1969 byl zřízen jako centrální vykonavatel státní správy ve věcech církví tzv. Sekretariát pro věci církevní ministerstva kultury. Tento úřad dával souhlas k výkonu duchovní činnosti (tedy farářům, rabínům atd.), kontroloval hospodaření a aktivity církví, rozhodoval o složení jejich orgánů, povoloval přijímání darů a publikací a sestavoval dlouhodobé plány práce. Na výstavě jsou třeba dochované návrhy členů představenstva Rady židovských obcí v ČSSR i s připomínkami schvalovatelů. Jako důvod neschválení byla nejčastěji uváděna prouctionistická orientace, vyloučení z KSČ či členství v K 231.

BEZ RABÍNA

Od roku 1970, tedy od smrti Richarda Federa, až do inaugurace Daniela Mayera v roce 1984 nepůsobil v Čechách a na Moravě žádný rabín. Komunisté předpokládali, že bez rabína, který jako jediný směl vést náboženskou výuku, židovská tradice zmizí a s ní i postupně celé židovské společenství. Netušili, že ve spise *Cemach David* slavné osobnosti rudo-finské Prahy Davida

Ganse se Čechy objevují poprvé v odstavci, který se týká roku 2108 židovského kalendáře (tedy dávno před počátkem křesťanského letopočtu), o králi Aškenázu, který údajně vládl i v Bohemii. Ve Spangenbergově kronice je první zmínka o Slovanéch na našem území až z roku 451 křesťanského letopočtu.

Z důvodů potlačení historických faktů týkajících se Židů na našem území byly považovány za státní tajemství i transportní listiny se jmény obětí holokaustu. Blokování přístupu k relevantním archivním fon-

dům mezi Státním židovským muzeem a dalšími státními orgány koordinovala akce StB s krycím názvem Archiv. Komunistická propaganda se všemi prostředky snažila umenšit hrůzy židovské genocidy a vinila Židy z toho, že se na holokaustu sami podíleli. V roce 1987 přinesl časopis Svazu protifašistických bojovníků *Hlas revoluce* dokonce absurdní článek s názvem „Život s válečným zločincem“. Autor v něm tvrdil, že sám Reinhard Heydrich,

Pěvecký sbor ŽOP jako součást purimového představení *Ester*, 1981.

jeden z organizátorů vyvražďování Židů, se původně jmenoval Süß a byl židovského původu. Heydrich podle článku z matriční kanceláře v Halle ukradl rodný list a nechal odstranit náhrobek z hrobu své židovské prababičky. Ač šlo o vyloženou lež, oprava nikdy nebyla zveřejněna.

HRA ESTER

Zatímco stará generace byla usmýkaná životem, mladší byli kurážnější. Nejzřetelněji se to projevilo v roce 1981, kdy se uskutečnilo purimové představení hry čtyřicetiletého Karola Sidona *Ester*. Premiéra se stala největší politickou událostí spojenou s Židovskou náboženskou obcí v Praze. Jak napsal Martin Šmok v publikaci, která k výstavě vyšla: „Charismatického Sidona, spisovatele, chartistu a zbožného Žida, který kolem sebe sdružoval mladší generaci, považovaly státní orgány za největší hrozbu. Jako nejlepší řeše-

ní se jim jevila nucená emigrace, odchod Sidona ze země.“ Karol Sidon byl nucen v roce 1982 emigrovat do Německa, kde v Heidelbergu studoval judaistiku.

V roce 1989 v únoru, kdy tzv. reálnému socialismu zvonila hrana, artikuloval výhrady vůči znormalizovanému působení pražské židovské obce další z mladých, redaktor nakladatelství Albatros Leo Pavlát. Jeho dopis podepsalo 25 členů židovské obce, kteří požadovali změnu chování vedení, vydávání náboženské literatury, otevření obce setkáváním a diskusím. Tomu mělo napomoci i otištění dopisu v měsíčním bulletinu židovských obcí *Věstník*, avšak k tomu nedošlo.

Kritikou devastace židovských kulturních památek a zamlčování úlohy Židů v československých dějinách se zabýval i dokument Charty 77 číslo 28/29 z 5. dubna 1989, na kterém se autorsky podíleli historik Pavel Bergmann, Jiří Daniček, Leo Pavlát a Arno Pařík, tedy opět i mladí lidé.

Židovská komunita ve znormalizovaném Československu se nelišila od většinové společnosti – i ona měla své spolupracovníky StB. Již bezprostředně po listopadu 1989 se však její vedení rázně proměnilo.

Do vedoucích funkcí se dostaly nekompromitované osobnosti, mezi nimi i někdejší odpůrci normalizačních praktik. Karol Sidon dokončil v Izraeli na Institutu Harryho Fischela (Machon Ariel) v Jeruzalémě rabínská studia a roku 1992 byl jmenován pražským a zemským rabínem. Ve druhé z funkcí působí dodnes. Leo Pavlát odešel jako diplomat do Izraele a po návratu je od října 1994 ředitelem odstátněného Židovského muzea v Praze. Jiří Daniček, který redigoval v letech 1978–1989 samizdatovou edici Alef, se stal šéfredaktorem měsíčníku *Roš chodeš* i nakladatelství Sefer. Byl též opakovaně předsedou Federace židovských obcí, dnes je členem jejího prezidia.

KAREL HVÍŽDALA

DĚDEČKU, VIDĚL JSI BOHA?

Viktor Pivovarov, narozený 14. ledna 1937 v Moskvě, začínal jako ilustrátor a grafik, od sedmdesátých let se věnuje rovněž malbě. V Moskvě spolu s Iljou Kabakovem vytvořil žánr takzvaného alba (konceptuální spojení kreseb a textů). Patřil do skupiny neoficiálních moskevských umělců Šretěnskij Bulvar (jeho členy byli Erik Bulatov, Vladimir Jankilevskij, Ilja Kabakov či Eduard Steinberg). Od roku 1982 Pivovarov žije a pracuje v Praze (viz rozhovor s ním v minulém čísle *Rch*).

Rozum a srdce, 2012.

V Galerii Klatovy / Klenová byla 31. března letošního roku zahájena rozsáhlá výstava s názvem *Dědečku, viděl jsi boha?* zahrnující jeho obrazy z let 2005 až po současnost. V osmi sálech jsou nainstalovány cykly obrazů *Jedlící citronů*, *Temné pokoje*, *Děti bohů*, *Zahrady mnicha Rabinoviče*, *Eidosy*, *Obvody kruhu* i zatím poslední z velkých Pivovarovových obrazových cyklů *Duše medúzy aneb Lásk k filosofii*. Vedle obrazů najdeme ve třetím sále sérii dvaadvaceti perokreseb *Poustevníci* a v sále druhém *Sútru strachů a pochybností*, desetimetrový svitek z roku 2006, která svou formou připomíná svitek Tóry a v jejímž textu se také hebrejščina vedle ruštiny objevuje.

Výstava dokládá, že ne neprávem se v souvislosti se světově proslulými Kabakovem a Steinbergem mluví také o Viktoru Pivovarovovi. Pivovarov vytvořil a stále vytváří jedinečný svět obrazů a kreseb, které obsahují jak zkušenost z let prožitých v Moskvě a v Rusku, tak i poučení ze západního umění. Originální syntéza filosofie, erotiky, literatury, kterou v obrazech a albech nacházíme, je vyjádřená ryze výtvarnými prostředky a skvělou technikou malby i kresby.

Setkáme se tu s ironií i melancholií, blasfemií i esoterickou vírou, se střípký dětství i s mnichem Rabinovičem. O něm se v hezkém malém katalogu k výstavě mimo jiné praví, že je autorovo alter ego. Něco na tom asi bude.

Výstava v Galerii Klatovy / Klenová je otevřena do 4. června letošního roku a rozhodně stojí za vidění. (jd)

Židovské náhrobky sloužily i jako materiál k výrobě dlažebních kostek.

VZPOMÍNKA NA R. JAKOBSONA (Ad Rch 4/2017)

Moje maminka, rozená Pírková, byla sestra Jakobsonovy druhé ženy Svatavy, takže Roman Jakobson byl můj strýc. Maminka mi vyprávěla, že když jsem byla miminko, dělal na mě nějaké jazkové pokusy. Roku 1939 odešel do emigrace a já jsem ho pak viděla až roku 1957, kdy přijel do Prahy na konferenci o Janu Amosi Komenském. Ubytoval se v hotelu Flora, já bydlela u náměstí Jiřího z Poděbrad, takže jsem to měla blízko.

Vzkázal mi, ať se za ním zastavím v hotelu na snídani. Přišla jsem za ním,

Roman Jakobson, padesátá léta, archiv M. Markové.

ale nikdy jsme nebyli sami, vždycky se kolem něj točila spousta lidí. Pořád měl pocit, že ho někdo sleduje, což asi byla pravda. V prostranství hotelu byl silný sloup. Pamatuji se, že když za ten sloup zašel nějaký člověk a zastavil se tam, Roman si hned myslel, že to je fyzl. Nadešel si ho z druhé strany a podíval se na něj. Nevím, jestli je známo, že Jakobson měl nějakou zrakovou vadu – hrozně šilhal, takže asi počítal s tím, že když se na někoho podívá, ten člověk se lekne. Podíval se tedy na toho fyzla (?) a zeptal se ho: „Nejste náhodou Bretschneider?“

Druhý den měl přednášku a přijel pro něj taxík, který však nikdo neobjednal. Řidič navíc přesně věděl, kdo je. Řekl mu: „Pane profesore, vy potřebujete na filosofickou fakultu, jsem tu pro vás.“ Roman hned zpozorněl, cestou si připravil peníze, celkem dost, a když jsme vystupovali, vtiskl je řidiči do ruky a pověděl mu: „To je pro vás, vaše řemeslo bylo vždycky špatně placené.“

Naposledy jsem ho viděla po ruské okupaci v srpnu 1968, ale to už tu byl se

svou další ženou, s tetou Svatavou se rozvedli. Zůstaly mi po něm nějaké jeho fotografie a pohled, který mi napsal z Amsterdamu. A také Řád T. G. Masaryka, který Jakobsonovi *in memoriam* roku 1991 udělil prezident Václav Havel a který naše rodina později věnovala Masarykově univerzitě v Brně, kde strýc působil jako profesor a prožil tam snad nejšťastnější dobu svého života.

MARIANNA MARKOVÁ, Praha

* * *

ZEMŘEL HEREC JIŘÍ ORNEST (27. 9. 1946 – 9. 4. 2017)

„David Czesany mě obsadil do Havlovy *Asanace*, což mě zvlášť těšilo. Už jsem ji hrál po rekonvalescenci, ale pořád mám ještě problémy s mluvením, zvlášť když jsem unavený. Ještě to není ono, třeba do rádia nemůžu, mikrofon zachytí všechno. Teď na *Asanaci* bylo málo lidí, nebylo to dobré představení a já si to hlavně neužívám. A to mě štve – po padesátce jsem měl pocit, že už toho koně vedu tam, kam chci, a to kvůli mé nemoci tak trochu vzalo za své,“ řekl Jiří Ornest koncem roku 2014 *Lidovým novinám*. V citované pasáži narážel na to, že před čtyřmi lety při operaci srdce měl smůlu a lékaři museli vynaložit velké úsilí, aby ho dostali z klinické smrti. To se jim podařilo, ale Ornest ochrnl a musel se učit znovu mluvit i chodit. Díky jeho silné vůli a houževnatosti se z toho dostal a mohl se vrátit na jeviště.

Byl to výjimečný člověk: intelektuál. Na jevišti nikdy nespekuloval, každého levného kalkulu se štítil, měl přirozenou schopnost sebeironie, díky které zvládal i složité situace v divadlech. Jednou o sobě prohlásil: „Máma ze mě chtěla mít malého génia, a já usiloval o to, aby se ze mě stal velký grázl.“

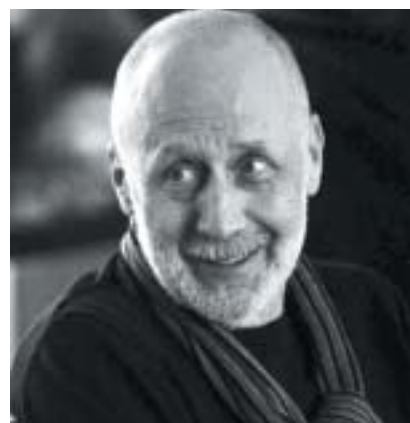
To jsou zřejmě i důvody, proč ho bavily hry Václava Havla a rakouského spisovatele Thomase Bernharda. Podezíral Havla, že se musel dost snažit, aby z námětů, které jsou vlastně milostnými trojúhelníky, možná tak trochu konverzačkami, dostal něco víc. Říkal: „Je to vtipné, výborně proháčkované, takový přesně cvakající hodinový stroj.“ S Havlem ho spojoval i podobný smysl pro humor, proto si s ním rád povídal.

V životě pracoval jen ve dvou divadlech a komentoval to slovy: „Divadlu

Na Poříčí u Burianů jsem byl věrný ze zbabělosti, protože se nic jiného nerýsovalo. Na Zábřadlí jsem zůstával, protože jsem měl pocit, že to stojí za to.“ A dodával, že za svou kariéru potkal dva režiséry, se kterými rád pracoval. Jednak to byl Jan Kačer ve své vrcholné formě v Divadle E. F. Buriana a pak Petr Lébl na Zábřadlí. Lébl totiž – podle něj – patřil k těm několika režisérům, kteří v té úžasné svobodě po roce 1989 nerozbředli.

Kromě divadla se Ornest objevil i ve filmu, dostal výrazné příležitosti například ve snímcích *Hanele*, *Golet v údolí* či v komedii *Mistři*. Hrál i ve snímku *Protektor* či seriálech *Terapie II.* a *Já, Mattoni*. V televizi vystupoval spolu s Janem Krausem v satirickém pořadu *Dvaadvacítka*, hrál v sérii příběhů *Soukromé pasti* či v seriálu *Zázraky života*. Za zmínku jistě stojí, že jeho velkým přítelem v mládí byl Petr Svojtka, který předčasně zemřel. Velmi blízko mu byl i Jan Kraus, se kterým nastudovali spolu s Josefem Žlutáčkem Hrubým hru *Nahniličko*, pro kterou Ornest napsal texty.

Jiří Ornest pocházel ze staré židovské umělecké rodiny, původně se jmenovali

Jiří Ornest. Foto ze zkoušky v Divadle Na zábradlí.

Ohrensteinové. Sám byl nejen herec, ale i režisér a překladatel. Matka Jarmila Smejkalová byla herečka, stejně jako strýc Zdeněk Ornest. Otec Ota Ornest byl divadelní režisér, dramaturg, překladatel a ředitel Městských divadel pražských a další strýc, Jiří Orten, byl český básník. Nevlastní sestra Ester Janečková, jejíž matkou je literární historička a bývalá mluvčí Charty 77 Marie Rút Křížková, je oblíbenou moderátorkou.

Jak oznámila Ornestova žena, herečka Daniela Kolářová, zemřel v neděli 9. dubna v 70 letech.

KAREL HVIŽDALA
(Psáno pro ČRo Plus a Rch)

TA NORMALIZACE

Výstava *Labyrintem normalizace*, až do ledna 2018 přístupná v Guttmannově galerii Židovského muzea v Praze, se snaží zachytit fungování, atmosféru a vztahy v Židovské obci v Praze v letech 1969–1989, všeobecně označovaných jako období „normalizace“. Pro každého tehdejšího člena této obce je dobrou příležitostí k zamyšlení, jak to tehdy vlastně bylo a jak on sám tímto labyrintem procházel a prošel. Tedy především pro ty, kteří z různých důvodů nevyužili možnost emigrace, jež přinášela také složitě, ale řádově jiné situace a problémy.

STARONOVÁ SYNAGOGA

Pro mě osobně byla pražská židovská obec v sedmdesátých a osmdesátých letech jedním z míst, kde všeobecná mizerie a ponurá atmosféra Husákova režimu na člověka nedoléhala tak těžce a nepříjemně jako jinde. Mám tím na mysli především synagogu, v tomto případě Staronovou synagogu a její osazenstvo, v rozhodující míře složené z Židů původem z Podkarpatské Rusi. Byli to lidé, kteří už v životě přišli téměř o všechno, o člověk může přijít, o domov, o rodinu, o zdraví, o majetek... Jejich osudy (které byly ovšem součástí osudu většiny evropských Židů ve 20. století), s nimiž jsem se postupně z jejich vyprávění, poznámek a narážek seznamoval, mimoděk komentovaly to, co se dělo za zdi synagogy, tu normalizaci.

Jsem přesvědčen, že nikdo z nich nebyl jejím aktivním činitelem. Snažili se žít a v mezích možností i uspět v době, která jim byla přidělena, ale zachovávali si od ní neokázalý odstup a tím i důstojnost a svobodu. Vlastně nikdy o svých životech moc nemluvili. A přece několika slovy dokázali přesvědčivě poukázat například na to, že výslech na StB nebo pobyt v cele předběžného zadržení nepatří ještě k tomu nejhoršímu, co může mladého člověka potkat. Nás několik tehdy mladých lidí, kteří do synagogy chodili, spojených s disentem a později s Chartou 77, pro ně znamenalo jisté riziko, ale oni ho přijali a ti, kteří byli kvůli nám předvoláváni na policii, nám to nikdy nevyčítali. Větší-

na z nich měla děti v zahraničí a tak jsme možná také i částečně fungovali jako jejich náhradníci.

Ať tak či tak, naučili nás hodně. Intonaci modliteb a melodie písní, které se po třetím šabatovém jídle vzadu ve „vajbršilu“ zpívaly, čtení haftory, zdobení suky, vázání tefilin, radosti ze svátků a jejich dodržování a mnoho dalšího. Asistovali také při našem prvním vstupu do mikve, kterou byla v tomto případě Vltava pod mostem „Intelligence“. A v neposlední řadě samotnou svou exi-

Mínjan staronové synagogy. Foto Jiří Všeťka, 1990.

stenci dokládali to základní, totiž že život jde dál a ani Hitler, ani Stalin, natožpak Brežněv nebo Husák tomu nejsou schopni trvale zabránit.

ŽIDOVSKÁ RADNICE

Vedlejší budova Židovské radnice byla už místem méně jednoznačným, ale přijde na to, o kom a o čem je řeč. Především tam byla jídelna, tehdy hodně navštěvovaná i „lidmi z ulice“, tedy Nežidy, a potom vlastní administrativa, kam se chodily především kupovat lístky na obědy, košer konzervy pro ty, kteří vnímali kašrut, a občas také vyříditi něco

spojeného s členstvím, například příspěvky. I tam byla řada hodných a zájímavých lidí, a sem tam i ti druzí. Sídčila tam také redakce *Věstníku*, který jsem pokaždé četl rád, a pokud se vyskytlo něco poplatného té okolní normalizaci, dalo se to jednoduše přeskočit. A byly tam také chanukové a purimové bály, v roce 1981 se hrálo, s velkým úspěchem u publika, a malým u StB a v důsledku toho pak i u vedení obce, divadlo, zpívalo se pod vedením doktora Bluma a potom Hany Rothové ve sboru...

Nebylo to úplná idyla, ale ani normalizační polepšovna, pokud se člověk nezapletl a nenechal ze sebe udělat konfiden-

ta nebo placeného fizla. Myslím, že vedle toho, čemu se říká charakter, bylo rozhodující, zda a jaké ambice kdo měl. Pokud se ty ambice skládaly ze snahy uživit se třeba i fyzickou prací a v rámci obce se pohybovat v přízemí radnice a synagogy, pak to pozitivní, co obecní provoz mohl i tehdy nabídnout, bylo dostupné.

Co se lidí s většími ambicemi týká, i tam byly velké až diametrální rozdíly. Jejich rozměry by snad mohly doložit dokumenty a doklady, které se z archivu obce na konci roku 1989 zřehadně ztratily. Ale soukromě mám za to, že i tady by se lidé, kteří spolupracovali z vlastní iniciativy a ne pod těž-

kým nátlakem, mnoho nenašlo.

Zanedlouho uplyne už celých třicet let od chvíle, kdy se po dlouhé době na pražské židovské obci uskutečnily skutečně svobodné volby a židovská pospolitost začala fungovat bez dozoru církevních tajemníků, StB a dalších komunistických vynálezů. Po desetiletích měla židovská obec možnost uspořádat si své věci podle své svobodné vůle a ovšem také na svou zodpovědnost. Nemělo by se na to zapomínat. A hlavně – mělo by se v tom pokračovat.

JIRÍ DANÍČEK

CESTA DO POUŠTĚ

aneb Chvála vedlejšího účinku třídních schůzek

V chladných a větrných dnech, které panovaly letos na jaře, se člověk rád v duchu zatoulal do teplejších krajů – v ideálním případě rovnou do pouště,

Šivta: Severní kostel s atriem a sloupy. Foto AM.

konkrétně do Negevu, který jsem navštívila v půli března. Nápad na výlet do Izraele vznikl spontánně při setkání několika matek po rodičovských schůzkách Lauderových škol a kupodivu jsme ho několik měsíců

poté opravdu uskutečnily. Zpětně viděno: Lepší „vedlejší účinek“ třídních schůzek si nelze představit!

ŠIVTA

Řada čtenářů *Rch* v Negevu už asi byla, tak se pokusím popsat (a doporučit) dvě místa, která snad nejsou tak známá a jež jsme krom jiných v zemi navštívily

kteřá fungovala v období od 3. století před občanským letopočtem do 2. století o. l.

Kadidlovou stezku, tedy síť cest, vedoucích z Asie do Evropy, konkrétně z přístavů v oblasti dnešního Jemenu a Ománu na Arabském poloostrově přes pouště v Saúdské Arabii do Jordánska, poté přes Negev do přístavů El-Ariš a Gaza, odkud bylo zboží pře-

váženo na lodích do Evropy, ovládl a střežil arabský kmen Nabatejců. Ten díky obchodu s kořením, kadidlem, ale také parfémů a asfaltem (jímž se utěšňovaly lodě) nesmírně zbohatl a vybudoval několik velkých měst a pevností. Nejznámějšími nabatejskými sídlišti je skalní město Petra v Jordánsku a na jihu Izraele, ve zhruba stokilometro-

Počátky Šivty sahají do doby, kdy oblast ovládali Římané, tedy do období 1. století před o. l. až do 1. století o. l. Největší rozmach zažila ve 4.–5. století v době byzantské, kdy se hranice východořímské říše stabilizovaly a podmínky přály rozvoji. Tehdy už se však Nabatejci nevěnovali výlučně obchodu: Poté, co se Římané naučili dovážet zboží na lodích z Indie do Egypta a po Nilu ke Středomoří, začal význam kadidlové stezky upadat. V Byzanci Nabatejci konvertovali ke křesťanství a jejich hlavní obživou se stalo zemědělství.

Město Šivta fungovalo zhruba do konce 7. století, kdy území dobyli muslimové; poté začali její obyvatelé odcházet a v 9. století už zůstalo město zcela opuštěné.

KOSTELY, MEŠITA I KIOSEK

A co všechno může návštěvník v kdy si rušné a bohaté Šivtě spatřit? Z někdejšího města, které se rozkládalo na ploše devíti hektarů, se zachovala velká část s několika ulicemi a centrem, s pozůstatky budov, náměstí, kostelů a vodních nádrží. Na trase archeolo-

Ze Šivty se zachovala velká část s několika ulicemi a centrem, pozůstatky budov, náměstí, kostelů, vodních nádrží i sadu. Foto Šárka Hetzendorfová.

díky naší obětavé a Izraele znalé průvodkyni (fidičce a vůdčímu duchu v jedné osobě) Martině Pojarové.

Šivta se nachází 43 km na jihozápad od Beer Ševy a je zde jedinečná archeologická památka – jedno z nabatejských měst vybudovaných podél starověké kadidlové obchodní stezky,

vém prostoru v Negevské poušti, města Chaluca, Mamšit, Šivta a Avdat. V průběhu 20. století naleziště prozkoumali evropští a izraelští archeologové a roku 2005 byly unikátní pozůstatky těchto nabatejských měst zapsány do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.

gického parku, která zahrnuje 14 zastávek a na níž se turisté orientují díky plánu, který si vezmou u vstupu, narážte také na stáje (s dobře patrnými žlaby) či na velký dům, na němž je vidět, jak Nabatejci využívali odlišné druhy místního vápence: spodní část široké zdi je do výšky dvou metrů po-

stavena z drsného kamene, zatímco vrchní části tvoří hladký vápenec. Na dveřních zárubních a překladech lze spatřit zdobné geometrické vzorce.

V Šivtě není jediný pramen ani studna, obklopuje ji kamenitá a písčité poušť. Jak se tedy Nabatejci mohli z obchodníků přeucht na zemědělce? Představu o tom nám dávají nádrže, do nichž místní obyvatelé prostřednictvím unikátního vodovodního systému sbírali dešťovou vodu. Dvě největší, které (na rozdíl od menších bazénů, jež patřily majetným soukromníkům) sloužily celému městu, se nacházely na náměstí; jedna z nich je zasypaná, druhou lze vidět. Pojala 2035 kubických metrů vody a plnila se dodnes zachovanými kanály z hlavního akvaduktu, který vedl ze severovýchodu oblasti. V péči o údržbu nádrží se Šivťané střídali, o čemž svědčí nápis, který archeologové rozluštili na hliněném střepe: je datován z října roku 600 a obecní radní v něm stvrzují, že jistý „Flavius Garmus, syn Zakarkiosův, splnil službu v nádržích“ (tj. vyčistil je).

Největší budova v areálu je severní kostel. Na portálu brány vedoucí na jeho nádvoří jsou rozeznatelná písmena

Po výstupu na horu Ramon: První, druhá, třetí...

alfa a omega, tedy první a poslední písmeno řecké abecedy, odkazující k Ježíšovým slovům: „Já jsem první i poslední...“ Kostel sám je postaven jako bazilika, do jejíž hlavní lodi se vcházelo přes čtvercové atrium se sloupy, jež zřejmě podpíraly klášterní prostory. V bočních apsidách našli archeologové výklenky s nádobami na posvátné předměty. Krom tohoto (a dalších dvou kostelů, jižního a středního) a křtitelnice je v Šivtě k vidění i zbytek mešity, již tvořil sál se dvěma řadami sloupů, v každé řadě stály tři. Modlitební vý-

klenek (mihráb) orientovaný k jihu je velice blízko křtitelnice, takže se předpokládá, že mešita i kostely fungovaly v raně muslimském období současně. O životě šivtské pospolitosti vypovídá

Šivta: Zdobný portál. Foto Eva Křivohlávková.

prostor, který archeologové nazvali „kiosek“: nachází se na severním náměstí a je to dům s místností s kamennými lavicemi, kde se snad místní scházeli a probírali sousedské záležitosti. Možná se bavili o počasí (dříve prý v Negevu přšlo mnohem více), možná o tom, jakou čekají úrodu, nebo hodnotili, jak pečlivě (nebo nedbale) Flavius letos vyčistil nádrž...

Asi 800 metrů severně od Šivty (cesta je vyznačená dvěma řadami kamenů) se rozkládá další pozoruhodnost: místní sad, jež v padesátých letech na základě vykopávek zemědělských zidek rekonstruovali odborníci. Kamenné zídky obnovili a vysázeli tu plodiny, které se tu pěstovaly: karob (tomu se prý daří nejlépe), fíkovníky, mandlovníky, švestky, olivovníky, granátová jablka, meruňky a vinnou révu. O zavlažování se postaral (a dosud stará) dochovaný systém kanálků vespádova-ných směrem k sadu.

A VEDLE...

Hned vedle nabatejského města se nachází budova, která je zajímavá téměř stejně jako sám archeologický park: je to hospodářství, které společnými silami v devadesátých letech minulého století z ruin (nikoli byzantských dob,

ale ze třicátých let minulého století) rekonstruovali manželé Dina a Ami. Přízemní budova zahrnuje velkou jídelnu, jejíž stěny zdobí Amiho sbírka zbraní, které našel v poušti, a ohromný dvůr, který stíní pergola porostlá vínem, a dále několik pokojků, v nichž se mohou ubytovat turisté. Objevily jsme v nich nejen vše potřebné, ale též vylekanou pouštní myšku a na poličce knížku od jedné z předchozích návštěv – k naší radosti to byla kniha *To je Praha* z nakladatelství Baobab. Kromě nás tu právě pobývali ornitologové, kteří se vydali pozorovat místní ptactvo; ač tu lze prý zahlédnout i supy, my jsme narazily jen na drobného bělořita.

Zdejší paní domu Dina poklidně drtila nasušené byliny do velkých kovových mís a vyprávěla nám, jak vypadá zdejší život: ona a manžel pocházejí z města, ale zakotvili tady, protože mají rádi prostor a poušť – farmu opravili a rádi na ní pracují; vodu si přivedli vlastnoručně vykopaným potrubím z nedaleké vojenské základny a mají jí dostatek. Turistická sezona trvá od února do března, pak už je horko (i když v domě a na dvoře je příjemně), a pak na podzim v říjnu a v listopadu. Pro děti jezdí každé ráno školní autobus – a té dělostřelby, která je čím dále hlasitější, se nemusí-

...a čtvrtá.

me bát, to je jen vojenské cvičení. Poradila nám také, jak dorazit k cíli našeho dalšího putování z neobvyklého místa: jak spatřit kráter Ramon nikoli z pozorovatelný v městečku Micepe Ramon, ale z hory Ramon, nejvyššího vrcholu v oblasti.

(pokračování na str. 15)

ZE ŽIVOTA PRAŽSKÝCH MĚŠŤANŮ

O skupinové biografii *Jen pro peníze?*

V minulých týdnech vyšel již čtvrtý svazek knižní řady Židé – dějiny – paměť Nakladatelství Lidové noviny. Kniha *Jen pro peníze?*, již do češtiny výborně přeložila Veronika Dudková, je skupinovou biografií pěti pražských rodin židovských velkoměšťanů 19. století. Autorka, Martina Niedhammer, dokázala v této knize nejenom přispět k historii Židů v Praze a v Čechách, ale předkládá i přesvědčivé teze k obecné židovské historii, které zpochybňují běžné interpretace.

NOVÁ INTERPRETACE

Kniha je rozdělena do kapitol podle šesti reálných nebo imaginárních míst. Na základě místně vázaných témat umožňuje tato kompozice použít rozdílné perspektivy v přístupu k tématu. Jeruzalémský ostrov na Vltavě reprezentuje průmyslové podnikání a obchodnický život; Žofín na Novém Městě spolkové a společenské dění; templ v Dušní ulici zastupuje život náboženský; c. k. dvorní kancelář ve Vídni je obrazem administrativního i politického zakotvení a obrazem vyjednávání; vila Portheimka, obydlí rodiny Porgesovy na Smíchově u Prahy, reprezentuje rodinný život a konečně Jeruzalém tu figuruje coby „emocionální útočiště“ i místo charitativních experimentů.

Výsledek takovéto hluboké a mnoho-
vrstevnaté analýzy je přínosem v několika ohledech. Martina Niedhammer názorně ukazuje, jak příslušníci židovských rodin jednali v mnoha směrech sebevědomě, aktivně a kreativně. Tím zpochybňuje perspektivu „participace asimilací“ nebo jednostranné „akulturace“, jež převládá ve vědecké literatuře (zvláště té česky psané).

Autorčina mikroanalýza sociálních vztahů pěti židovských rodin dokládá šíři kulturních, politických a charitativních aktivit, jež zcela přirozeně zapadaly do kontextu pražské elity příslušníků zámožného středního stavu: například podpora Vlasteneckého muzea, Měšťanské besedy nebo Živnostenského spol-

ku, zájem o ideu bohemismu nebo austroslavismu, účast na prominentním hudebním životě města (u Porgesů hrál na koncertech například i Antonín Dvořák, Julii Lämelovou učil na klavír Václav Jan Tomášek, Sophii Lämelovou zase Carl Maria von Weber). Soukromé i společenské kontakty těchto rodin zároveň překračovaly hranice země. Židovští podnikatelé se znali nejen s místními osobnostmi jako František Palacký a jeho zeť František Ladislav Rieger, ale i Johann Wolfgang von Goethe, Heinrich

Heine a Rahel Varnhagenová. Jak však autorka přesvědčivě ukazuje na náboženském životě, na svatebních a pohřebních rituálech i na Lämelově charitativním projektu v Jeruzalémě, tato inkluze a aktivní účast na kulturním, politickém a průmyslovém životě Prahy a Evropy neznamenala pro tyto rodiny oslabení náboženských hodnot a významu židovského společenství.

Letohrádek Portheimka, kde Porgesové pořádali komorní koncerty a společenská setkání. Foto archiv.

PRAŽSKÁ SPECIFIKA

Fascinující je také autorčina nová interpretace nobilitace prvních Židů, mezi nimi i některých příslušníků zkoumaných rodin. Tato interpretace odporuje běžnému výkladu nobilitace jako aktu, jímž židovská elita dávala přednost individuální emancipaci před emancipací obecnou. Martina Niedhammer vypočít-

tává velké množství snah zejména rodiny Lämelových a Porgesových o emancipaci všech Židů na území Čech. Jestliže ve starší generaci měla taková vyjednávání o emancipaci Židů převážně podobu žádostí o milost spojených se skvostnými dary, pak v mladší generaci, například u bratrů Porgesových ve třicátých letech 19. století, probíhalo jednání spíše na bázi přediva rozsáhlých transnacionálních kontaktů a na podkladě dlouhodobých strategií. Jak autorka detailně a s využitím přesvědčivých dokumentů demonstruje, docházelo k nobilitaci těchto osob nikoli proto, že by upřednostňovaly individuální emancipaci před emancipací obecnou, ale naopak proto, že stát emancipaci všech Židů důsledně odmítal a individuálního přímluvce raději umlčel nobilitací.

Na několika místech knihy se připomínají specifické rysy pražských židovských elit a jejich rodin. Zprv: Autorka konstatuje, že na rozdíl od Vídně a Budapešti nová židovská ekonomická elita po roce 1800 pocházela ze starých pražských rodin. Při ustavování vrstvy zámožného měšťanstva mezi židovským obyvatelstvem tedy hrála migrace jen okrajovou roli. Zadruhé: bohatství těchto rodin pocházelo hlavně z činnosti ve sféře velkoobchodu. Na rozdíl od bankéřských rodin z Frankfurtu nebo Vídně nebyla žádná z těchto pražských rodin spojena s někdejšími dvorními faktory. Na jiném místě v knize nalezneme třetí

specifikum Prahy: „Ačkoli v Praze podobně jako v řadě dalších měst nebyly protižidovské nálady výjimkou, podíleli se představitelé židovských elit nejpozději od čtyřicátých let 19. století živě na místním spolkovém životě“ (s. 55). „Je kupříkladu nápadné, že v Praze nelze od poloviny 19. století doložit žádné snahy ustavit svébytný židovský spolkový a společenský život za-

ložený na etnických (nenáboženských) principech, jak se často dělo v jiných stře-doevropských městech, v neposlední řadě v reakci na výlučné nároky nežidovských spolků“ (s. 55, pozn. 7).

POKOJNÉ SOUŽITÍ

Čtenáře však zároveň překvapí, že takováto klíčová informace se objeví v poznámce pod čarou. Autorka by byla mohla toto zjištění dále prohloubit a tázat se po důvodech i proto, že jako vysvětlení by mohly posloužit její vlastní dřívější teze. Nesouvisí skutečnost inkluze židovských elit ve dvacátých a třicátých letech 19. století s tím, že šlo o rodiny, které byly už dlouho součástí předeva sociálních vztahů ve městě a prostředí dobře znaly? A vzhledem k tomu, že se nejednalo o bývalé dvorní faktory, byla i jejich startovní pozice v obchodnickém životě srovnatelná s pozicí jiných měšťanských podnikatelů z křesťanských rodin, a proto byla i jejich společná účast na společenském životě pro obě strany přijatelná.

Skutečnost nápadně smírného soužití křesťanských a židovských rodin bohatých měšťanů v Praze, kde přinejmenším před rokem 1848 bylo při společenských příležitostech důležitější sociální prostředí hostů než jejich etnicko-náboženská příslušnost, by mohla také posloužit jako další vysvětlení pro pozdější mimořádné inkluze židovské elity mezi pražskou německou horní vrstvou. (K inkluzi pražské židovské elity na konci 19. století viz zejména Gary Cohen: *The Politics of Ethnic Survival: Germans in Prague, 1861–1914*, rev. 2. vyd., Lafayette 2006.)

Martině Niedhammer se podařilo napsat inovativní, fundovanou a myšlenkově bohatou knihu, která nám poskytuje plastický a mnohovrstevnatý pohled do způsobu myšlení, všedního dne a sebeidentifikace pěti židovských rodin zámožných pražských měšťanů. Zároveň je její kniha nepřehlédnutelným, důležitým příspěvkem k historii Židů na území Čech a habsburské monarchie i k historii Prahy.

KATEŘINA ČAPKOVÁ

(Martina Niedhammer: Jen pro peníze? Pražské židovské elity v 19. století – skupinová biografie 1800–1867. *Vydalo Nakladatelství Lidové noviny v Praze roku 2017. Z němčiny přeložila V. Dudková. 262 stran, dop. cena: 299 Kč.*)

CESTA DO POUŠTĚ

(dokončení ze str. 13)

„To místo je překrásné, stojí za to tam zajet.“ A měla pravdu.

MĚSÍČNÍ KRAJINA JAKO PAMÁTNÍK

Hora Ramon, har Ramon, o nadmořské výšce 1035 metrů, se nachází zhruba sedm kilometrů od hranic s Egyptem.

Silnice číslo 171, po které pokračujete poté, co jste minuli Micpe Ramon, až máte dojem, že jste zabloudili, zde v podstatě končí. Nad povrch pouště vyčnívá hora Ramon jen asi 250 metrů, ovšem stoupáte-li po ní ve větru a dešti, jako se poštěstilo nám, připadá vám celkem vysoká. Ostatně celá oblast Negevského pohoří, jež se táhne od Micpe Ramon

až do Egypta, se vyznačuje chladnějším podnebím a množstvím srážek (i sněhových).

Negevské krátery mají zvláštní jméno – machteš (hmoždír) –, které značí prohlubeninu v zemi, kterou nezpůsobil náraz meteoru, ale eroze půdy, podemleté spodními vodním proudem; útvar, který je ze tří stran uzavřen a čtvrtou z něj odtéká voda. V encyklopediích se dále dočtete, že název Ramon pochází z arabského slova Ruman, tedy Římané. Že na celém světě se nachází pouhých sedm machtešů,

z toho šest v Izraeli a jeden v Egyptě a že nejnámější a největší je právě Machteš Ramon – měří 40 kilometrů na délku a na šířku 2–10 kilometrů.

Machteše vznikly před několika sty miliony let, a to tak, že z dnešní oblasti Negevské pouště ustoupilo moře – dle geologického složení lze

určit, že horní vrstvy těchto kráterů tvořily původně jeho dno. Po ústupu moře byly machteše vyvýšeninami, které postupem času podléhaly erozi, když se do jejich vnitřku dostala voda. Z vyvýšenin se tak propadem půdy staly krátery. Na dně největšího machteše Ramon byly nalezeny geologické vrstvy starší přes 200 milionů let.

To vše je dobré vědět, ale i kdybyste to neznali, při pohledu do téhle nekonečné liduprázdné krajiny, do široce rozevřeného kráteru, zbarveného modrofialovou barvou, tvořícího propast, do níž jako by vplouvalo nebe, se vám představuje věčného trvání rázem vybaví.

Na vrchol Ramonu před několika lety umístili tabuli na paměť posádky raketoplánu Columbia, jenž ztros-

kotal 1. února 2013. Její izraelský člen, kapitán Ilan Ramon, tuhle oblast miloval a právě po ní přijal nové jméno – rodné Wolferman po svém otci, který uprchl do Izraele před nacismem roku 1935, změníl na Ramon. Po zahynulých kosmonautech se teď jmenuje sedm černých čedičových kopců na dně kráteru.

Děšť náhle vystřídalo slunce, obloha se vyčistila a nad kráterem se rozevřela duha.

„Tvá jsou nebesa a tvá je země,“ čteme na pamětní tabuli a úryvek z žalmu jako by na tomto místě nemohl znít výstižněji.

A tak když

se člověku zasteskne, může si představit paní Dinu, jak beze spěchu přebírá nasušené byliny a míchá koření zatar, nebo duhou ozářený pestrobarevný kráter, a při vědomí toho, že taková místa existují a trvají a trvat budou, je mu hned veseleji.

ALICE MARXOVÁ

Pamětní deska. Foto Martina Pojarová.

„Tvá jsou nebesa a tvá je země.“ Foto M. Pojarová.

NEJSTARŠÍ VE VÍDNI

O druhém životě ukrytých náhrobků

Nejstarší židovský hřbitov ve Vídni měl zajímavý osud a dějinné katastrofy přečkal téměř zázrakem. Z ulice ho nespátříte – je ukrytý v prostoru za vysokou moderní budovou místního židovského Domova seniorů a dostanete se k němu jen přes jeho vrátnici a vstupní halu. Zrestaurované náhrobky pak můžete obdivovat z dřevěné plošiny stojící nad hřbitovem, na němž stále probíhají záchranné práce.

SMLOUVA NA VĚČNÉ ČASY

Hřbitov Rossau (na adrese Seegasse 9 v devátém okrsku) byl založen roku 1540 a jeho renesanční a barokní náhrobky označovaly místo posledního odpočinku řady osobností obnovující se vídeňské komunity (tu původní, středověkou, ukončila násilná likvidace roku 1421). Mimo jiné tu

Hrobka rabína Samsona Wertheimera. Foto archiv.

byli pohřbeni dva muži, kteří se zasloužili o to, aby po vypovězení Židů z Vídně roku 1670 hřbitov nezanikl. Prvním z nich byl kupec Jakob Koppel Fränkel, ve druhé půli 17. století nejmajetnější Žid habsburské metropole, jenž zaplatil 4000 guldenů za to, že představitelé města přislíbili, že hřbitov „zachovají na věčné časy“. O dvě desítky let později hřbitov odkoupil dvorní bankéř Samuel Oppenheimer, nechal opravit náhrobky a kolem pozemku dal postavit kamennou zeď. Hřbitov se používal až do konce 18. století; poté se na něm již nepohřbívalo, ale jeho zhruba 950 náhrobků zůstalo zachováno.

Během křišťálové noci v listopadu 1938 zbořili nacisté a jejich místní pomahači s jednou výjimkou všechny vídeňské synagogy, hřbitovy přečkaly. Rozkaz srovnat se zemí i židovská pohřebiště vydali roku 1941, mnoho hřbitovů v zemi v letech 1943–1944 skutečně zničili. Když mělo dojít na hřbitov v Seegasse, rozhodlo se několik zbývajících členů již zdecimované komunity, že se pokusí alespoň část náhrobků

zachránit: některé ukryli v židovském oddělení Ústředního hřbitova a další zakopali přímo na starém hřbitově. Ze zachránců válku nikdo nepřežil, a tak se o ukrytých kamenech po válce nevědělo, a vzhledem k tomu, že obec začínala od začátku a řešila základní existenční problémy, o jejich osud se nikdo ani příliš nestaral.

POMALU, ALE JISTĚ

S péčí o nejstarší židovské pohřebiště ve Vídni se začalo později. Roku 1978 vídeňská radnice oficiálně obnovila starou smlouvu s židovskou komunitou a zavázala se, že ho nechá na své náklady opravit, což se také sice zvolna, ale úspěšně děje. Na počátku osmdesátých let se na něj vrátily náhrobky z Ústředního hřbitova a hřbitov byl znovu otevřen. Se systematickými restauračními pracemi se začalo před několika lety díky velkolepému objevu: když se přenesené zachráněné náhrobky osazovaly na místo, narazilo se na ukryté kameny a práce nabyly mnohem širšího rozměru.

Vyhledávání zakopaných náhrobků, jejich oprava a osazování stále probíhá a dle slov Raimunda Fastenbauera, tajemníka ví-

Současný pohled. Foto Monika Ježková.

deňské židovské obce, tyto práce budou trvat ještě alespoň deset let. Neočekává se, že budou nalezeny všechny kameny. Dosud jich bylo odhaleno na 350, většina z nich

již stojí a v prořídých řadách zaplňuje travnatý prostor. Ty, které už jsou opravené a osazené, připomínají materiálem, tvary a dekorací náhrobky a renesanční tumbly, které známe ze Starého židovského hřbitova v Praze. Opravena je například krásná

Takhle vypadal hřbitov roku 1904. Foto: Rakouská národní knihovna /Interfoto/ Alamy Stock Photo.

mohutná tumba rabína Samsona Wertheimera (1658–1724), dvorního Žida císaře Leopolda I., u něhož působil jako finanční poradce a věřitel (podobně jako jeho kolega rabín Samuel Oppenheimer). Jak vidíme na předválečném snímku, dříve stávala uprostřed dalších, podobně majestátních a zdobených náhrobků, nyní září u hřbitovní zdi téměř osamoceně. Z některých náhrobků zbyla pouhá torza, u jiných je zachován více méně kámen celý, ale nápis i dekorace zmizely nebo se zachovaly jen částečně. Jeden náhrobek je tvořen úlomky několika zničených kamenů a části náhrobků byly vsazeny také do hřbitovní zdi (mezi nimi jsou i ty, které pocházejí ze zdevastovaných hřbitovů mimo Vídeň).

Zatím se bohužel nepodařilo nalézt tumbu Samuela Oppenheimera, jenž se o místní hřbitov tolik zasloužil, ani jeho předchůdce Jakoba Fränkela. Ale jejich péče a snaha zajistit hřbitovu ochranu na „věčné časy“ jako by přece jen nějak fungovala...

ALICE MARXOVÁ

(Text byl napsán s pomocí Zahraniční kanceláře města Vídně Eurocomm-PR v Praze.)

PENGUINS BOOKS VERSUS D. IRVING

O filmu *Popírání holokaustu*

Filmová dramata odehrávající se v soudních síních mají díky svému prostředí a napětí velké kouzlo a několik z nich (za všechny jmenujme *Dvanáct rozhněvaných mužů*) patří ke zlatému fondu světové kinematografie. Britsko-americký snímek *Popírání holokaustu* režiséra Micka Jacksona, jenž byl už uveden i do českých kin, sice filmařsky k těm nejlepším svého žánru nepatří, ale přesto stojí za vidění: Zabývá se tématem, které je v současné době velmi naléhavé: jak snadné je předkládat lidem „alternativní pravdy“ a jak je důležité se vůči nim jasně vymezit.

MÍSTO ČINU

Proč vlastně britský popírač šoa a historik samouk David Irving roku 1996 zažaloval americkou historičku holokaustu Deborah Lipstadtovou a nakladatelství Penguin Books za urážku na cti a dokonale si tím „nalétl na vidle“, je otázkou. Snad měl pocit, že je tak uznávaný (což mu tehdy stvrzovala vydání jeho knih i jeho překladu Goebbelsových deníků v Británii i Americe), že proces nemůže prohrát, nebo si myslel (a tak to ve filmu formuluje sama Lipstadtová), že se autorky jako ženy a Židovky nemusí bát. Proces a s ním spjatou medializaci mohl považovat za dobrou příležitost, jak na zcela legální půdě obhajovat své názory: Lipstadtová ho totiž iritovala právě tím, že s ním odmítala jakkoli diskutovat. Mohl si též představovat, že Penguinu kniha za proces nebude stát a pokusí se mu nějak vyhnout.

Nakladatelství Penguin Books je ale na soudní pře zvyklé, a pokud se nějakého autora rozhodne vydat, cti jeho názory či umělecké kvality a bojuje za ně: tak roku 1960 poté, co vydalo román *Milenec Lady Chatterlyové*, hájilo D. H. Lawrence; na sklonku osmdesátých let přes varování publikovalo Rushdieho *Satanské verše* (následovaly exploze v několika skladech nakladatelství) a roku 1993 vydalo práci D. Lipstadtové *Popírání holokaustu, silící útok na pravdu a paměť* (č. 2001, 2006), v níž autorka mj. rozebírá Irvingovu metodu a nazývá ho „jedním z nejnebezpečnějších mluvčích popírání holokaustu“. Když Irving nakladatele a historičku v Londýně zažaloval, důkazní břímě bylo dle britského zákona na nich. Jinými slovy museli dokázat, že evropští Židé byli během šoa cíleně a masově vyhlazováni v plynových

komorách a že Irving tím, že toto vraždění popírá, a navíc tvrdí, že Hitler nikdy masové zabíjení Židů nenařídil, vědomě falzifikuje historii.

Lipstadtová pokládala skutečnost, že před soudem se ocitla „sama historie“ za absurdní a byla odhodlaná svědčit a spolu s přeživšími Irvingovy teze před soudem vyvrátit. Jenže její zástupce Antony Julius (jeden z nejlepších britských právníků a současně znalec moderního antisemitismu) rozhodl, že jakkoli je Lipstadtová samozřejmě schopná Irvinga usvědčit pravdivými argumenty a logikou, hrozí, že Irving jí, ale hlavně přeživší „ukřičí“ a utluče svou demagogií (jak to umí, předvádí hned první scéna filmu, kdy se na uvedení knihy *Popírání holokaustu*

Rachel Weiszová v hlavní roli filmu.

tu lidí z publika vůči Lipstadtové vymezují a vyčítají jí, že to, že nechce s Irvingem diskutovat, je „nedemokratické“, a poté stojí frontu na Irvingovu knížku, již autor rozdává zdarma). A. Julius proto svému týmu nařídil, že na popírače je nutno se připravit jako na kteréhokoli jiného lháře, usvědčit ho jeho vlastními výroky a konkrétními důkazy z místa činu.

„DRUHÁ STRANA SPORU“

Procesu, jenž začal v lednu 2000 a trval osm týdnů, předcházela důkladná příprava, jež zahrnovala i cestu do Osvětimi, kde skupinu právníků provedl historik architektury Robert Jan van Pelt. Ten dostal za úkol připravit forenzní analýzu trosk osvětimských krematorií a další materiály. Jeho zpráva založená na konkrétních důkazech o masovém zabíjení plynem nakonec čítala 900 stran a představovala klíčové svědectví obhajoby stejně jako výpověď profesora

historie z Univerzity v Cambridgi Richarda J. Evanse a dalších odborníků. Ti shrnuli nejen Hitlerovu protizidovskou politiku a jeho roli v promyšlené genocidě evropských Židů, ale detailně zmapovali Irvingovu metodu vědomého překrucování historických pramenů k prospěchu svých tezí i jeho napojení na extrémně pravicová a neonacistická seskupení (veškerou tuto zásadní dokumentaci obhajoby lze nalézt na stránkách www.hdot.org).

Snímek *Popírání* samozřejmě nemůže zachytit všechny výpovědi, a tak se (snad až příliš polopatickým způsobem) soustřeďuje jen na nejdůležitější a nejdramatičtější body, kdy odborníci Irvinga v rámci křížového výsledku přichytili při lži. Zachycuje ale také Irvingovu ochotu bavit se s médií a hlavně ochotu mědit bavit se s Irvingem – brát ho jako rovnocennou „druhou stranu sporu“. A tak v den, kdy přelíčení bylo přerušeno ve chvíli, kdy Irving prohlašuje „žádné díry [tj. otvory pro komíny na krematoriu] znamenají, že nebyl žádný holokaust (no holes, no holocaust)“, tato slova do titulků přebírají některé senzacechtivé londýnské deníky... V dokumentárních záběrech je Irving zobrazován v akci: jako řečník na neonacistických shromážděních, jako hrubián, který uráží přeživší, a jako zastánce „obyčejných lidí“, které holokaust už nudí. Film zaznamenává i to, co procesu předcházelo: přinejmenším zvláště působí představitelé britské židovské komunity, kteří D. Lipstadtovou v podstatě žádali, aby se s Irvingem pokusila domluvit.

Jak proces dopadl, je známo: Irving byl soudně usvědčen jako muž, který zlovolně klame, jeho popíračské teze byly stoprocentně vyvráceny. Jeho pověst rozsudkem trvale utrpěla, v několika evropských zemích byl za své výroky souzen.

Jenže: poslední scéna filmu úplně optimisticky nevyznívá – zachycuje Irvinga v televizní debatě, v níž vehementně tvrdí, že jeho prohra byla vlastně vítězstvím a že vše je úplně jinak. Další řečník dodává, že „kdyby se práce kteréhokoli historika podrobila tak přísným měřítkům, kdo by obstál?“. Zatímco filmová Deborah Lipstadtová (již ztvárnila herečka Rachel Weiszová) znechuceně vypíná televizor, skutečná historička charakterizuje zásadu, již učí i své studenty, takto: „Máte-li nějaký názor, musíte ho podepřít fakty; pokud to nedokážete, nemá váš názor cenu, nebo je to názor založený na lži. Nemůžete předkládat nepravdivou verzi skutečnosti – je buď pravda, nebo lež.“ Zní to samozřejmě, ale film *Popírání* ukazuje, že tak úplně jednoduché to není. (am)

PAN K*A*P*L*A*N a HOUBY

Na památku překladatele a básníka Antonína Přídala

Foto archiv.

Dne 7. února zemřel ve věku 81 let básník, překladatel, scenárista, dramatik a profesor dramaturgie a autorské tvorby na Divadelní fakultě JAMU v Brně ANTONÍN PŘÍDAL.

Pocházel z Prostějova, po studiu jazyků na brněnské filozofické fakultě pracoval v šedesátých letech v literárně-dramatické redakci Československého rozhlasu. V roce 1970 musel rozhlas z politických důvodů opustit a následujících devatenáct let, kdy byl na indexu nežádoucích, se věnoval hlavně překladatelské činnosti (mnoho jeho překladů vyšlo pod cizími jmény). Po listopadu 1989 přednášel na Divadelní fakultě JAMU v Brně a spolupracoval s Českou televizí (moderoval *Klub netopýr* a *Z očí do očí*). Je autorem několika publicistických knih, dvou svazků divadelních a rozhlasových her a čtyř básnických sbírek (*Neznámi ve městě*, *Smrt na ostrově*, *Sbohem ale čemu*, *Zpovědi a odposlechy*).

Vynikajícím způsobem přeložil řadu děl anglických a španělských autorů (mj. F. Garcíi Lorcy, P. Whitea, J. Updika či J. Hellera), představil českým čtenářům Jichaka Baševise Singera (rozsáhlým výběrem z jeho povídek nazvaným *Stará láska*) a po Pavlu Eisnerovi se zhostil úkolu převést do češtiny krkolomné slovní přemety žáků jedné třídy newyorské Večerní přípravné školy pro dospělé a jejího nejsvráznějšího žáka, krejčího Hymana Kaplana. „Slabé, omylné postavičky se na těchto stránkách utkávají s vesmírem jazyka, a je to boj s přesilou, přesnou a krásnou, ba skvostnou – právě proto však přesilou,“ napsal A. P. v úvodu ke knize *Pan Kaplan má stále třídu rád* od Lea Rostena. Přidal tuto vesmírnou přesilu převodl do rodného jazyka s jazykovým mistrovstvím, fantazií i láskou. Příhody, jež vyšly v několika vydáních, jsou stále populární, a to i díky jejich rozhlasové podobě, kterou překladatel sám připravil a zrežiroval. Z knihy (z vydání z roku 1988) přetiskujeme 7. kapitolu. (am)

* * *

Navzdory páně Kaplanově krkolomné výslovnosti, scestné gramatice a barbar-skému pravopisu byl profesor Parkhill odhodlán jednat s ním tak, jak jednal s každým jiným žákem. To, že pan Kaplan mluvil o feudální šlechtě jako o „feudální šplechtě“ nebo že z dechového kvinteta udělal „dýchavý kvikneto“, nebyl přece důvod, aby mu při vyučování nevěnoval právě tolik času jako ostatním. (Pedagogovo odhodlání však přece jen maličko povadlo, když pan Kaplan prohlásil, že protiklad slovesa „vdechovat“ je „mrtfol“).

Teď stál tento student na stupínku vedle katedry a s úsměvem se chystal vychrlit na své spolužáky (s nimiž někdy jednal jako se svými žáky) třiminutový referát. (Profesor Parkhill často žasl, jak mohou být tři minuty mluvního cvičení dlouhé.)

„Mluvte, prosím, pomalu,“ nabádal ho pan profesor. „Pamatujte, pane Kaplane, že nezáleží na tom, jak rychle mluvíte nebo kolik toho stihnete říct... Snažte se mluvit přesně, prostě, bez odboček. A vyslovujte co nejzřetelněji.“

Zářivý oblouček na cherubově tváři se rozšířil.

„A pozor na znělé a neznělé souhlásky! Stále je zaměňujete, protože jejich artikulaci nevěnujete patřičnou péči.“

„Pampřesor, já dnes věnuju takovou peču,“ vzepjal se pan Kaplan jako kůň na startu, „že budete čekápnutej.“

„Říkáme: překvapen, pane Kaplane... Třido, pokud budete chtít něco opravit, můžete referát kdykoli přerušit.“ Nechat třídu, aby do mluveného projevu zasahovala, bylo velmi blahodárné. Nejenže se tím pozornost poslouchajících udržovala na maximu, ale promlouvající si dávali co nejvíc záležet. Opravy od spolužáků místo od vyučujícího jim totiž připadaly jaksi potupné. „Tak prosím, pane Kaplane. Můžete začít.“

Pan Kaplan ztuhl pýchou a zajiskřil ušlechtilostí. Miloval řečnická cvičení. Miloval domácí úkoly, které mohl napsat na tabuli. Po pravdě řečeno miloval všechno, co mu umožňovalo být středem pozornosti. Přimhouřil oči, škubl manžetami a upřel zrak do vesmíru. „Tamyjapanóve – myslím, že tak se má oslovi důvodem –“

„Oslovit úvodem,“ ozval se pan profesor.

„Správně,“ přisvědčil pan Kaplan. Pak vykroužil gesto hodné kardinála. „Poněvač dnes máme treperáty, vypral sem za moje tema –“

„Referáty, pane Kaplane,“ přerušil ho vyučující, „a za své téma.“

„Vypral sem za své terna můj – né, svůj – volný čas!“ Profesor Parkhill potěšené přikývl.

Pan Kaplan odpověděl přikývnutím ještě potěšenějším. „Meno na svůj referát je: Moje houby.“

„Vaše co?“ vyvalila oči Fanna Gidwitzová.

„Moje houby.“

„Neřika se houby, ale usta,“ poučila ho Olga Tarnovská.

„Usta nejsou houby,“ odrazil ji pan Kaplan.

„A houby nejsou usta!“ křikla opo-
nentka.

„Myslíte huby, slečno Tarnovská,“ zasáhl profesor Parkhill, „což je skutečně slovo nepatřičné, pokud jím označujeme lidská ústa. Ale to pan Kaplan nedělá. Má na mysli houby lesní, vidíte, pane Kaplane.“

„Česně tak,“ zdrtil pan Kaplan slečnu Tarnovskou opovržlivým pohledem. „Houby lesní a čírotní.“

„Přírodní.“

„Správně. Moje houby sou šecky mošny důry. Lesní důry, louční důry, horsky důry, prostě cik cak do číroty. Jak mile je venku teple a slůně –“

„On myslí *hobby*!“ zvolala slečna Mitnickova.

„Hroby?“ zívł Oscar Trabish, právě procitnuvší z obvyklého zchrupnutí.

„A túry,“ dodala slečna Mitnickova.

„Tak budu žikat *hoby*.“ Pan Kaplan akceptoval kritickou připomínku s velkorysým úklonem hlavy. „Jedna nul pro Mitnick.“ Vypjal hrud'. „Ta oplocha! To sluníčko! Ten úblněk! Ty souchvostí!“

„Ta souhvězdí!“

„Ty opláčky! Ten čistej stuch do plíčů! Ty pažidy pod nohama! Ty cvrky nepeskýho ptákovstva –“

„Nebeského ptactva,“ vylekal se pan profesor. „A cvrlikání, ne cvrky.“

„– ty cvrlikání nebeského ptactva a šmeláci a kobylinky, to šecko sou zásraky číroty.“

„Přírody,“ ohrnula ret slečna Valuskasová.

„A zázraky,“ kabonil se Vincente Perez.

„Jaký kobylky?“ ušklíbl se pan Marcus. „Kobylky!“

Hymana Kaplana tyto hnidopišské připomínky nezastrašily.

„A fážíme to, my lictvo? Víme to ušít? Cha? Né!“ (Slečna Mitnicková, kterou bard provrtával pohledem, jako by za lidskou lhostejnost k přírodě byla osobně odpovědná, sklopila hlavu.) „Proto já dělám moje hoby z čírotních turů... Tamyjapanové! Sítíli vy někdy šici korporátně nebo jednoduše, sítíli vy ve vašem nitru ty stromy, ty ptáčky spíváčky, ty tráfy, ty flusy, ty –“

Protože se ozvalo dvojí ženské zachichotání a jedno pobouřené „Flusy?“ byl nucen větu přerušit, ruku však nechal řečnický předpaženou.

Pan profesor si odkašlal: „Jakého slova jste to použil, pane Kap...?“

„Já šeky mošny.“

„Ale bylo mezi nimi jedno –“

„Flusy!“ vyletělo z paní Moskowitzové. „To slovo nesmi se šikat, kde sou damy! Flusy sou v blivátku, a ne v sirotě!“ Jako zralá žena a matka se paní Moskowitzová mohla ozvat i v situacích, které byly pro křehčí stvořeníčka ve třídě příliš choulostivé.

„On asi myslí řeky,“ osmělila se nesměle slečna Mitnicková.

„Nemichejte dvě jazyky, Kaplan!“ zaburácel pan Blattberg, až se mu na vestě rozhoupal řetízek, na kterém nosil zoubky svých vnoučat.

Profesoru Parkhillovi, který se domníval, že „flusy“ snad vznikly zkomolením výrazu „v luzích“, náhle došlo, že v páně Kaplanově mateřštině znamená *Fluss* řeku.

„Pomiňte, Moskowitz, tiky, Mitnick, já peru zpátky flusy, Blattberg, a dávám šeky.“

„Řeky,“ vzdychl pan profesor.

„Já je míluju! Já míluju čistej pozoun. Já míluju všeholení ptáčků –“

„Šveholení! Musíte pečlivě artikulovat.“

„Všeholení ptáčků?“ zachechtal se Norman Bloom. „Odkdy maj ptáci fou-sy?“

Jizlivý výpad trubadúrovi nevalil. „A dyš ti ptáčkové šššveholejou, tak je máťinka čírota – jak se žiká – krása nevítaná!“

Profesor Parkhill si mnul spánky. Ano, *epea pteroenta*, okřídlená slova – jenže na křídlech příliš vratkých...

„Minulej tejdén sem vyvez mou Sáru do venkova. Já žek: Sára, ty musíš rek-

rejovat. Ty musíš jen spávat, pušírovat a vyházet do číroty. A ráno poválej v postelu, jak dlouze se ti líbne.“

„*Jak dlouho se ti líbí.*“

„Ale má šena? Poválela ona? Né. Vyházela ona? Maličko. Dyš sou dlouholepý cviky – kdo odcvikne raz dva?... Každý ráno má Sára vstála v šest, at' bylo hodin kolik chce.“

Třídou otřásla exploze.

„Chyba!“

„Mišmaš!“

„Krávina!“

„Já umřu!“

„Třído... no tak třído!“ prosil pan profesor. „Musíme se přece ovládat! Pokud chcete něco opravit – ano, slečno Mitnicková?“

S tváří zruměnělou, ale hlasem neochvějným odpověděla Róza Mitnicková: „Jak může pan Kaplan říci, že paní Kaplanová vstala každé ráno v šest, *at' bylo hodin kolik chce?*“

Vybledlými stěnami zazmítala salva smíchu.

„Správně mu pověděla!“

„Ať nedělá chlupáky!“

„U toho člověka je chyb jako pisku na pláži!“ jásala Olga Tarnovská.

„Tarnovská,“ zeptal se pan Kaplan povzneseně, „máte čipominku, nebo čednášku?“

„Kaplan!“ osopil se Gus Matsukas. „Vy by měl slečně Mitnick děkovat!“

„Já pošlu slečně telekrám.“

„Zlečna Tarnovská má zvatou pravdu!“ zabzučel Wolfgang Schmitt.

„Tak jí dejte metálíji.“

„Třído –“

„Ustupte o píďu, pane Kaplan,“ úpěla Bessie Shimmelfarbová. „O jednu píďu!“

„Já nedělám píďalu, ale reperát,“ opáčil pedant.

„Třído! Soustřed' me se, prosím, na to podstatné. Pane Kaplane, já... jsem přesvědčen, že to, co jsme slyšeli ve vaší poslední pasáži, jste myslel jinak.“

„O kerou pasáži jedná?“

„Slečno Mitnicková,“ řekl pan Parkhill, „zopakujte, prosím, svou připomínku.“

„Já jsem řekla, že určit přesný č-čas v šest,“ zakoktala slečna, „a potom říct *at' bylo hodin kolik chce* – to nejde!“

Pan Kaplan na ni shlédl z výše Olympu. „Pro některý šeny mošna nejde. Ale moje šena pudila ráno tak prso, že vstávala v šest, at' bylo hodin kolik chce!“

Výraz slečny Mitnickové byl vskutku srdceryvný. „Ale pane Kaplane, když –“

„Nebud'te palíčatej, Kaplan!“ zahřměl pan Bloom. „Když je šest, tak víte, kolik je hodin, né? Tak jak můžete říkat –“

„Achá!“ zvolal pan Kaplan. „Děláte stejnou chrupku s Mitnick! Součeďujte na muj smysl. Má šena spí jako pačes. A najednou je šest. Fajn. Ona vstáné. Ale jak mochla vědět, kolik bylo hodin? Vy by věděl, že je v šest, dyby vy spal jako pačes?“

Pan Bloom zařval, slečna Mitnicková zasténala, pan Pinsky zanotoval „Djú-úú!“ a na počest svého idolu se plácl do tváří.

„Pane Kaplane!“ přemohl profesor Parkhill své zoufalství. „Vy obcházíte jádro věci. Uvedete-li přesný čas, pak je prostě nesprávně dodat, *at' je hodin kolik chce*. To je vyložený protimluv!“

Tvář pana Kaplana na vteřinu zkameněla, ale pak znovu ožila sebevědomím. „Dyš je to protibluť, tak to není opyčejná chrupka. Chápáte, Bloom, ten postátnej rostíl?“

Pan Bloom protestoval proti tak nestydaté sofistice. Slečna Goldbergová se dusila bonbónem. Slečna Mitnicková si frustrovaně hryzala ret i tužku. (Nebohá slečna Mitnicková: vždycky měla pravdu, a nikdy neztvrděla.)

„Kaplan!“ zakvílela Olga Tarnovská. „Za to vás poslat na Sibiš!“

„Neučíme tady seměpis,“ poznamenal pan Kaplan.

„Pane Kaplane!“

Řečník se znovu vnořil do své rapsodie. „Kolik vás měskejch lidí vidělo vyházet slunce počírým nebem? Kolik vás dítku číroty vůnělo do nosu tráfu, skapanou od rosy? Kolik –“

Nikdo se už nikdy nedověděl, kolik „kolik“ měl pan Kaplan ještě v zásobě, protože na chodbě se rozdrněl zvonek. Cicero začátečnické třídy znehybněl s rukama ve vzduchu.

„To je pro dnešek vše,“ řekl pan profesor. Jen síla charakteru mu umožňovala zakrýt, jak se mu ulevilo.

Pan Kaplan se sklonil před neoblomností času. „Tak to musí bejt konec treperátu, kerej čipravil Hyman Kaplan!“

A profesor Parkhill to jméno náhle uviděl. Bylo to samozřejmě absurdní, bylo to nesmyslné, ale jakousi prapodivnou transmutací sluchových vjemů ve zrakové se mu zjevilo tak, jak je tento žák vždycky vymaloval:

H*Y*M *A*N K*A*P*L*A*N. Je možné, aby někdo vyslovil své jméno červenomodrozeleně?

O MOSKEVSKÉM CENTRU SEFER

Několik otázek pro jeho ředitelku Viktorii Mochalovou

VIKTORIE MOCHALOVA pochází z Moskvy, v sedmdesátých až osmdesátých letech se jako manželka malíře Ilji Kabakova účastní aktivit neoficiálních umělců. Vystudovala

Foto archiv.

polonistiku, od devadesátých let vede Sefer – centrum pro univerzitní výuku židovské civilizace, které pořádá kurzy, semináře, přednášky, letní

a zimní školy a konference pro studenty i vysokoškolské pedagogy. Současně působí v Ruské akademii věd, v jejím Institutu slovanských studií, kde řídí program slovanská judaika, věnovaný různým aspektům vztahů mezi Židy a slovanským obyvatelstvem v ruské říši, na Litvě a v Polsku. Podrobné informace o činnosti centra lze nalézt na jeho webových stránkách: www.sefer.ru.

Paní Mochalova, jak vzpomínáte na Moskvu svého mládí?

Byl to čas spojený s nadějí, něco se otevřelo, literatura, umění... Sovětský život byl tak vybudovaný, že nic nebylo, ale všechno jsme měli z undergroundu. Dobrá literatura se nevydávala, ale měli jsme jí spoustu ze samizdatů i tamizdatů, což byly knihy vydávané na Západě – tam – a pašované do Ruska.

S Iljou jsme byli spolu přes dvacet let, byl to zajímavý život. Mám radost, že hodně těchhle našich umělců pokračuje, že se proslavili. Ale všichni se odstěhovali: Kabakov, Bulatov, Pivovarov. Do Ruska se vracejí jen kvůli svým výstavám.

Identifikovala jste se v mládí nějak se svým židovstvím?

Byli jsme asimilovaná rodina jako všichni. Jen jsme na Pesach kupovali macesy a o Simchat Tóra jsme – pod dozorem Státní bezpečnosti – tančili před synagogou. Tradice jsme sice neudržovali, ale stejně každý věděl, že jsme Židé, ostatně jsme to měli i v občanském průkazu. Každý měl kvůli svému židovství problémy, buď ho nepřijali na univerzitu, nebo do zaměstnání, to bylo běžné. Hodně lidí proto také emigrovalo, když se naskytlá příležitost.

Vám se nechtělo odjet?

Chtělo, měla jsem i pozvání, ale moji rodiče řekli, že ne, že zůstávají. Sestra se provdala do Čech, takže bych je nechala úplně samotné. Tak jsem zůstala.

Existovala za komunismu v Sovětském svazu nějaká možnost studovat hebraistiku?

Existovala, ale ne pro nás, jen pro etnické Rusy. V Leningradě se učila hebraistika na univerzitě, tam měla dlouhou tradici. Ale to byla jen biblická archeologie, stará hebrejšтина, žádný Izrael ani moderní literatura. Jakási hebraistika byla i v Moskvě – na jedné katedře se tam učili budoucí diplomati a také špioni, ti se samozřejmě učili i moderní ivrit.

Po pádu komunismu se začalo znovu.

Ano, nejprve vznikly Židovské univerzity – v Petrohradě, v Moskvě a v Kyjevě, přímo se jmenovaly Jevrejskij univerzitet, v Kyjevě to byla Solomonova univerzita. Zvláštní katedry hebraistiky a židovských studií vznikly ve Vilniusu, v Rize, v Tallinnu.

Proč tedy vznikl Sefer, když už probíhala univerzitní výuka?

Univerzity pracovaly každá za sebe, nebyly propojené, neměly žádnou zastřešující organizaci. Když jsme byli na počátku devadesátých let na stáži v jeruzalémském Mezinárodním institutu pro univerzitní výuku židovské civilizace, požádali nás, abychom takové centrum pro bývalý Sovětský svaz založili. Hebrejská univerzita nám hodně pomohla a stále s námi spolupracuje. Učí na ní hodně bývalých kolegů, kteří odjeli z Ruska a teď se vracejí a vypořádávají u nás.

Učíme studenty, ale také profesory židovských studií z univerzit v Moskvě či Petrohradě, kteří potřebují zvýšit odbornost. Publikujeme, děláme konference, pro dospělé i studenty, pořádáme různé workshopy a výjezdy, byli jsme i v Česku a na Slovensku. Hodně spolupracujeme s pobaltskými republikami a s Polskem – s Varšavskou univerzitou, s muzeem Polin, s polskou akademií věd. Pořádáme neformální letní a zimní školy na různá témata, většinou trvají týden. Letos pořádáme letní školu ve

Varšavě na téma historie a kultura polských Židů.

Z nabídky vašich kurzů je vidět, že vyučujete spíše starší období. Moderními dějinami se nezabýváte?

Když hebrejská studia začala, byl daleko větší zájem o starší období. Lidé víc bavilo to, o čem nevěděli nic, k čemu nebyla literatura, než o relativně nedávných událostech, se kterými měli oni sami nebo jejich rodiče zkušenost. I ty mladší víc zajímá Bible nebo vojsko z doby makabejských válek či Talmud a chasidismus než státní antisemitismus v Rusku. Učíme i jidiš, literaturu i jazyk, o to zájem je.

Vedete program o vztazích Slovanů a Židů. Co byste o něm řekla?

Polští, ukrajinští a běloruští Židé žili uvnitř slovanského světa a jejich vztahy s okolím byly velmi zajímavé, a dokonce přetrvávají. Třeba na Ukrajině: Když jsme se studenty jeli do Černovic na jidiš konferenci, našli jsme tam krásnou synagogu i rabína. A představte si, že k tomu rabínovi se chodí radit křesťanky, stojí frontu na to, aby jim pomohl s jejich problémy. Viděli jsme to a zeptali jsme se těch žen, proč chtějí právě rabína.

Proč?

Když se modlily se v kostele, nepomohlo to. Tak šly za rabínem. V synagoze visí krabička pro svatého Meira, divotvorce. Když mají křesťanky konflikt, vloží do té krabičky přání a také mince, aby je Meir rozsoudil. Věří, že je tak mocný, že jim pomůže.

V jakém stavu jsou židovské památky v bývalém Sovětském svazu?

Nikdo o ně systematicky nepečuje, s vašimi podmínkami se to nedá srovnávat. Na Ukrajině se bojuje o národní identifikaci, a tak si nechtějí připomínat ani Poláky, ani Židy. Proč by měli pečovat o židovské památky? V Rusku tak staré památky nemáme, ani nemůžeme mít, na Ukrajině ano, ale jsou to často ruiny.

Jako to je být Židem v Putinově Rusku?

Být Židem v Rusku nikdy nebylo pohodlné, tak nejsme rozmazlení. Hodně lidí odjelo a mám pocit, že nás nic dobrého nečeká.

ALICE MARXOVÁ

IZRAEL: V roli vývozce energie

Občas by člověk podnikl malý pokus. Projít databázi článků či televizních pořadů o Izraeli a zjistit, kolik z nich se netočí kolem výrazů typu teror, okupace či ilegální osady. Byla by jich dvě procenta nebo snad tři? Jisté je, že pěknou ukázkou poskytla 3. dubna Česká televize, byť rozsahem nevelkou. O to větší je její význam.

Blízkovýchodní zpravodaj Jakub Szántó informoval o tom, že Izrael právě uzavřel dohodu s Itálií, Řeckem a Kypru o budoucích dodávkách zemního plynu do Evropy. Je to zpráva na první pohled banální. S ropou i plynem se obchoduje běžně. Skončily doby vydírání, kdy těžbařské státy diktovaly ceny a politické podmínky, kdy dodávky fosilních paliv či embarga na ně určovaly běh světa. V tomto smyslu smlouva Izraele se státy Evropské unie (podpisu v Tel Avivu se účastnil i eurokomisař pro energetiku Miguel Arias Canete) není přelomová. V mnohých očích ale přelomově mění obraz Izraele.

TĚŽEBNÍ VĚŽ? NEŘÍKEJTE

Setrvačnost paměti je větší, než si lidé sami připouštějí. Proto si mnozí zakódovávali Izrael jako malý stát, který sice předvádí špičkové výkony v bezpečnosti a obraně, je světovou jedničkou například v oblasti zavlažování, ale životně závisí na podpoře zvenčí. Na vojenských dodávkách z USA (stále je v paměti letecký most za jomkipurové války), na zbraních i technologiích z Německa (tankové kanony či ponorky), jež se i tímto způsobem snaží odčihnout holokaust. A hlavně na dodávkách energie, neboť bez dováženého uhlí by nevyrobil elektřinu.

Kdo v Izraeli cestoval podél mořského pobřeží, musel si všimnout rušivých momentů. Například tepelných elektráren v průmyslových zónách, jako je Ašdod, a dlouhých mol, u nichž přistávají lodě naložené uhlím. Jenže právě tento obrázek se stává minulostí. Začal ho měnit průzkum mořského dna a nálezy ložisek ropy a zemního plynu. První velký objev pochází z roku 2000, komerční těžba začala rokem 2012 a od té doby stoupá. Výsledek je ten, že elektrárny zůstávají, ale více než uhlí je krmí zemní plyn. Ušetří se tím exhalace, ale hlavně až pět procent HDP, které Izrael utrácel za dovoz uhlí.

Ještě když roku 2012 Izrael vydal poštovní známku s motivem těžební

plošiny v moři, působila na místní poměry exoticky. Izraelská těžba ropy a zemního plynu byla tématem spíše pro odborný tisk. Jen specialisté věděli, že Izrael vlastními surovinami plní své energetické potřeby, ba že vytěžený plyn vyváží i na území Palestinské samosprávy. Od letošního ledna proudí i do Jordánska, leč bez oslav, neboť arabské státy se za spolupráci jaksi stydí. Až dohoda se státy EU (přesněji řečeno předběžná rámcová smlouva) ukázala novou realitu v plném světle.

Ve zcela plném světle ještě nikoli. Projekt nejdelšího a nejlouběji uloženého mořského plynovodu na světě má

Izraelská plošina Tamar pro těžbu zemního plynu. Foto archiv.

být dokončen až v roce 2025. Teprve tehdy poteče plyn z těžebních plošin v izraelské ekonomické zóně východního Středomoří na Kypr, odtamtud kolem Kréty do západního Řecka, pak do Itálie a později – již potrubím po pevnině – možná ještě dál. Ale už jeho příprava změnila obraz Izraele ze státu úplně závislého na dovozu energetických surovin na jejich vývozce.

DÍLEM ŠTĚSTÍ, DÍLEM VOLBA

Předchozí text umožní lépe pochopit to, co v zimě publikoval časopis *The American Interest*. Každý rok vydává žebříček osmi světových velmocí podle vlastní volby. Pořadí neodráží čísla z uznávaných statistik (Světová banka, Mezinárodní měnový fond, OSN), ale celkový obraz, který stát vytváří. A letos se do tohoto žebříčku poprvé dostal Izrael (na 8. místě). Což jistě nenaznačuje, že je osmou nejsilnější či nejbohatší mocností světa.

Vypovídá to „jen“ o tom, jak je vnímána jeho role, jeho potenciál a jeho silící vliv.

Umístění na žebříčku dotyčná zpráva komentuje. Analýza zařazení Izraele mezi velmoci se opírá o tři oblasti – o jeho ekonomický rozvoj, o posílení jeho významu v táhlé regionální krizi a o šikovné počínání jeho diplomacie. Vezměme to postupně.

Rozvoj ekonomiky Izraele odráží dílem štěstí (náhodu), dílem kvalitou vlastních rozhodnutí (volbu). Do položky štěstí patří objev i využití podmorských ložisek ropy a plynu – fakt, že jsou zrovna tam. Právě to změnilo Izrael ve vývozce energie, jak zpráva píše doslova. Do položky kvalita rozhodnutí patří jiné body. Izrael rozvíjí sektor nových technologií, školství, soustřeďuje a využívá talenty ve výzkumu i v podnikání.

Za největší úspěch zpráva pokládá rozvoj v oblasti kyberbezpečnosti a informatiky. Právě díky této branži dnes Izrael patří k centrům revoluce ve vojensství.

Zároveň vychází najevo, jak přitažlivost informační velmoci ovlivňuje diplomacii. Dnes už to není tak, že partnerem jsou jen USA. K partnerům patří Indie (vztah s ní zaznamenává značný rozvoj), Čína i Rusko. Anebo Erdoganovo Turecko: loni se odvrátilo od většiny spojenců v NATO, ale vztah k Izraeli naopak posílilo: „I jeho vládcí chtějí plyn a omezit závislost na Rusku,“ píše se ve zprávě. „A Izrael je součástí odpovědi.“

Izrael už není páriou Blízkého východu. Paradoxně je více izolován na liberálním Západě. Evropská diplomacie, americká levice a hodně amerických Židů oslabují své sympatie. To musí příští izraelské lídři napravit, píše zpráva, ale pro nyní se zdá, že to mohou ignorovat.

ZBYNĚK PETRÁČEK

SPOLEHLIVÝ TICHÝ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Většina českých médií informovala o tom, že Židé slaví v dubnu svátek Pesach, který letos připadl na stejný týden jako křesťanské Velikonoce. ■ „Na světě ne najdete mnoho příkladů, kdy by otec a syn zastávali diplomatický post ve stejné zemi. Rodina Pojarova je takovou výjimkou. Miloš Pojar byl prvním československým velvyslancem v Izraeli poté, co obě země v roce 1990 znovu navázaly diplomatické vztahy přerušené v roce 1967. Syn Tomáš přijel ve stejné roli do Tel Avivu přesně dvacet let po svém otci. Miloš Pojar zemřel před pěti lety, v lednu 2012. Krátce před svou smrtí dokončil své zásadní životní dílo, knihu *T. G. Masaryk a židovství*“, uvádí Seznam.cz. (8. 4.)

■ Ve věku 84 let zemřel v sobotu v Tulse v americké Oklahomě ruský básník a prozaik Jevgenij Jevtušenko. Byl jedním ze symbolů „doby tání“ v šedesátých letech 20. století. V jedné ze svých nejznámějších básní z roku 1961 postavil symbolický pomník obětem masakru Židů v roklí Babí Jar na okraji Kyjeva, kde nacisté povraždili přes 33 tisíc lidí. V básni varoval i před antisemitismem v SSSR. ■ Dny izraelské kultury pořádáné od 6. do 13. dubna ve Slaném mají za sebou další úspěšné počiny. Kromě židovské hudby, izraelských vín či židovských svatých písem měli obyvatelé Slaného možnost poznat nově i svoje město. Čtvrtý den festivalu se totiž uskutečnila procházka s názvem Židovský Slaný. Při procházce městem si skupina připomněla významné židovské rodiny, jejichž členové z velké části zahynuli za druhé světové války v koncentračních táborech. (Rakovnický deník 13. 4.) ■ Orbanizace se stala zavedeným pojmem. „Stabilizovat společnost“ se od maďarského premiéra Orbána už skoro dva roky učí polský politický šéf Kaczyński, o orbanizaci se – přes podstatné rozdíly – mluví i v Chorvatsku, Srbsku a Makedonii. Postoj těchto vlád k nezávislým univerzitám bude důležitým lakmusovým papírkem. Bylo otázkou času, kdy bude z cesty odklizená prestižní Středoevropská univerzita v Budapešti (Central European University, CEU), kterou v devadesátých letech založil finančník George Soros. Už před několika lety padlo za oběť Collegium Budapest, první instituce ve východní Evropě zřízená podle

vzoru princetonského Institute for Advanced Study. Německý sociolog Wolf Lepenies vzpomíná na tehdejší jednání s maďarskými úřady: když ministři pro vědu předložil seznam maďarských kolegů, s nimiž měl institut spolupracovat, dostalo se mu jasné odpovědi: To neprojde, je jich tam moc. „Jich“ znamenalo samozřejmě Židů. (LN, 15. 4.) ■ „Jiří Tichý je pozoruhodná postava českého uměleckého prostředí. Mohl by být vnímán i jako jeden z exponátů ve Veletržním paláci, kde je navzdory svému menšímu vzrůstu postavou nepřehlédnutelnou: vykonává funkci ochrany. Pozo-

Antonín Sládek: Jiří Tichý

ruhodný je ovšem i jeho život: v dramatických letech 1968–1970 žil v Izraeli a po návratu se zapojil do české opozice, podepsal Chartu, pracoval pro samizdat. Byl oblíbeným a věrným přítelem mnoha umělců, kteří věděli, že se na něj mohou spolehnout,“ píše v úvodu rozhovoru s J. Tichým J. Peňás. (echo24.cz, 19. 4.) ■ Asi sto padesát tisíc korun z městské kasy zaplatí radnice Jindřichova Hradce za úpravy zeleného prostranství na Zákosteleckém náměstí. Podle místostarosty Bohumila Komínka plánovaná práce souvisí s umístěním památníku, který má připomínat tragickou událost – transport téměř tří stovek židovských obyvatel Jindřichova Hradce. (Českobudějovický deník, 19. 4.) ■ Před rokem, v březnu roku 2016, spustila společnost Microsoft umělou inteligenci jménem Tay. Trvalo jen 24 hodin, než se z programu speciali-

zovaného na „přirozenou komunikaci“ stal rasista opěvující Adolfa Hitlera a urážející ostatní diskutující. Microsoft pak musel robota stáhnout, a dokonce i odstranit celou řadu komentářů stroje. S vysvětlením přišel tým Aylin Caliskanové z Princeton Center for Information Technology Policy. Chyba se podle ní stala už v okamžiku, kdy se stroj začal učit anglicky. Umělé inteligence anglofonní provenience se totiž učí porozumět a používat jazyk na obrovském souboru přirozeného jazyka, kterému se říká korpus. Podobný má i čeština, jmenuje se Český národní korpus. Ten anglický jménem Common Crawl je mnohem větší, obsahuje asi 840 miliard slov – vychází z výrazů nalezených na internetu. Stroje totiž získávají z těchto korpusů informace nejen o samotných slovech a jejich významech, ale také o jejich kontextu. Například slovo kojit se vyskytuje prakticky vždy ve spojení s osobou ženského pohlaví – tady je propojení zcela správné. Jenže stejně často se také objevuje jméno Hitler vedle výrazu Židé; mnoho internetových komentářů jeho chování schvaluje, počítač tedy přijal jako pravdivou informaci, že to bylo správné. Výzkum však vrhá nové světlo i na ještě hlubší téma; tedy fakt, jak moc je lidský jazyk plný jazykových předsudků, a to i například v čistě gramatické rovině. (ct24.cz, 21. 4.) ■ Palestinská samospráva přerušila styky s Úřadem OSN pro palestinské uprchlíky, který jim každý rok věnuje jednu a čtvrt miliardy dolarů. Proč? Protože úřad chtěl změnit palestinské školní osnovy, které podněcují k násilí na Izraelcích. Úřadu samotnému to nikdy nevadilo – až do příchodu Donalda Trumpa do Bílého domu. Spojené státy hradí třetinu rozpočtu a teď změnil tón. Barack Obama štvavé palestinské osnovy přehléžel, ale Trump je kritizuje. A tak úřad kvůli obavám ze ztráty příspěvků vypracoval nové osnovy a ukázal je samosprávě. A ta prohlásila, že žádné změny nedovolí, protože „urážejí palestinský lid, jeho historii a boj“. (ČRo Plus, 21. 4.) ■ Cyklus maleb nazvaný *Březinka*, který reflektuje utrpení a hrůzy koncentračního tábora v Osvětimi, v pražském Anežském klášteře vystaví slavný německý malíř Gerhard Richter. Menší expozice doplní velkou výstavu, kterou tuto středu otevře Národní galerie v Paláci Kinských. Richter je považován za jednoho z nejvýznamnějších umělců posledních desetiletí. (iHNed.cz, 22. 4.) *jd*

Kalendárium

Před **70 lety, 19. 5. 1947**, zemřel v Tel Avivu právník a politik **ANGELO GOLDSTEIN**. Pocházel z Milevska, z rodiny místního rabína (narodil se 29. 7. 1889). Už od středoškolských studií byl aktivní v mládežnickém sionistickém hnutí, v době právnických studií na Karlově univerzitě v Praze založil spolu s dalšími vysokoškoláky akademický spolek Theodor Herzl s češtinou jako jednacím řečí. Z první světové války se vrátil se zraněním a poté si

v Praze otevřel a úspěšně provozoval advokátní kancelář. Zajímal se však především o politiku, k níž měl dle jeho kolegy, spisovatele Viktora Fischla, přirozené nadání: „Goldstein byl fascinující řečník velkého formátu a tím, že dal svou schopnost jasně a přesně formulace i průbojného umění argumentace současně odzbrojující i přesvědčivé do služeb sionistického hnutí, zasloužil se o to, že sionistická motivace a cíle vešly ve známost české veřejnosti“ (viz *Rch* 5/1997). Goldstein byl zvolen do pražského zastupitelstva a působil v menšinové Židovské straně, od roku 1931 a pak znovu od roku 1935 (současně za sociální demokracii) byl i poslancem v parlamentu, stal se členem ústavního výboru sněmovny. Po nástupu Hitlera k moci patřil k předním varovným hlasům před podceňováním nacistického nebezpečí.

Roku 1939 stihl uprchnout s rodinou do Palestiny. V novém domově se mu podařilo uplatnit své právnícké vzdělání a erudici a zůstal politicky činný.

Dne **29. května** si připomínáme **120 let** od narození skladatele a držitele ceny americké akademie Oscara **ERICH A WOLFGANGA KORNGOLDA** (29. 5. 1897 Brno–29. 11. 1957 Los Angeles). Narodil se v moravské německo-židovské rodině hudebního kritika Julia Korn-

golda a již od útlého věku směřoval k hudbě. Věnoval se zejména koncertní hudbě a operám, které do svého programu často zařazovala přední evropská divadla a oceňovaly je i takové osobnosti jako Puccini či Strauss.

Roku 1934 odcestoval Korngold do Hollywoodu, kde se stal jedním z průkopníků filmové hudby. Největší-

ho ocenění dosáhl o čtyři roky později, kdy získal za hudbu ke snímku *Dobrodružství Robin Hooda* Oscara. V témže roce se definitivně usadil v USA a strávil zde zbytek své kariéry a života.

V minulém čísle jsme opomněli pogratulovat sousedovi naší redakce: Dne **27. dubna** oslavil malíř, sochař, ilustrátor, scénograf, režisér, herec a pedagog **JAROSLAV RÓNA** v plné síle **60 let**. Pochází z Prahy, vystudoval Vysokou uměleckoprůmyslovou školu v Praze, na sklonku osmdesátých let patřil k zakladatelům skupiny Tvrdohlaví i divadelních seskupení Sklep, Mimóza a Pražská pětka, spolu s Františkem Skálou a Alešem Najbrtem příležitostně vystupuje jako člen svérázných Tros sketos. Ilustroval díla Franze Kafky, E. A. Poea, Gustava Meyrinka či George Orwella, jeho ma-

Jaroslav Róna. Foto archiv.

lířská a sochařská díla se vyznačují tradičním způsobem malby a sugestivní harmonií barev a náměty z oblasti mytické prehistorie, starozákonní a křesťanské mytologie či antiky a vytváří chmurnou vizi současné civilizace (s předtuchou jejího zániku). Jako sochař pracuje se sklem, terakotou, bronzem. Je autorem pomníku Franze Kafky v Praze na Starém Městě či monumentální jezdecké sochy markraběte Jošta v Brně na Moravském náměstí, zabývá se i návrhy a tvorbou náhrobků pro Nový židovský hřbitov. Srdečně mu přejeme: *Ad mea veesrim šana!*

(ra, am)

ZEMŘEL PETR ERBEN (20. 3. 1921 – 5. 4. 2017)

Z Izraele přišla na počátku dubna smutná zpráva: Ve věku 96 let zemřel ve středu 5. dubna v ranních hodinách pan Petr Erben. Poslední rozloučení se uskutečnilo v pátek 7. dubna na hřbitově v mošavu Gea u Aškelonu.

Petr Erben se narodil 20. března 1921 v Ostravě v židovské rodině jako Petr Eisenberg. Od mládí byl aktivní v sionistickém hnutí, byl členem organizace Tchelet Lavan, aktivně sportoval a byl také nadějným atletem klubu Makabi v Ostravě a v Brně.

Studoval průmyslovou školu v Brně, v jednadvaceti letech byl deportován do ghetta Terezín, odkud je známý jako populární brankář fotbalového mužstva. Hlavně však pomáhal Fredymu Hirschovi v péči o mládež. „U mladých se jednalo o to, aby se vyučili nějakému řemeslu. Největší části jich pracovala v zemědělství, kde se dala ovocem a zeleninou zlepšit obživa,“ vzpomínal v knize *Fotbal pod žlutou hvězdou*.

Do vyhlazovacího tábora v Osvětimi se dostal v září 1944. V lednu následujícího roku byl deportován do nacistického tábora v Mauthausenu. Osvobození se dočkal v táboře v Gusenu.

Poté žil v Praze, znovu začal pracovat v sionistickém hnutí a v roce 1948 emigroval s manželkou, spisovatelkou Evou Erbenovou, přes Francii do nově vzniklého Státu Izrael, kam mu před tím už komunistické úřady cestu nepovolily.

V nově zemi našel uplatnění ve stavebnictví. S manželkou se usadili v Aškelonu, kde založili dnes již početnou rodinu a prožili celý život. Petr Erben byl velmi aktivním členem sdružení Bejt Terezín. Po pádu komunismu, dokud mu to zdraví dovolilo, se rád vracel do rodné země a až do své smrti byl citlivým komentátorem politického vývoje v České republice a v Izraeli. Četl a komentoval i měsíčník *Roš chodeš*, do kterého přispěl několika vzpomínkami na své přátele z Československa, kteří jako on přežili všechny možné útrapy a našli druhý domov v Izraeli. Roku 2003 vydal memoárovou knihu *Po vlastních stopách*. Jeho velkým přáním bylo, aby se na nikoho z těch, které postihl holocaust, nezapomnělo. Na Petra Erbena budeme určitě vzpomínat, nejen pro to, čím prošel, ale také pro jeho činnost, laskavou a pozornou povahu.

red

Rav Jigal Ariel**PŘÍBĚH KNIHY ESTER**

■ Kniha komentářů rav Jigala Ariela k biblické knize Ester. Publikace se skládá ze dvou hlavních částí – česko-hebrejské bilingvy svitku Ester (v překladu rabína Karola E. Sidona) a komentáře rav Jigala Ariela (v překladu Jana Diveckého). Rav Jigal Ariel je významným izraelským rabínem a patří k nejuznávanějším současným komentátorům tanachických knih. Sidonův překlad se vyznačuje věrností originálu a současně původností a expresivitou.

Vydalo nakl. P3K v Praze roku 2017. 208 stran, doporučená cena je 249 Kč, na e-shopu nakladatelství (www.p3k.cz) stojí 199 Kč (plus poštovné), e-kniha je za 119 Kč.

Jonathan Sacks**DŮSTOJNOST V ROZDÍLNOSTI**

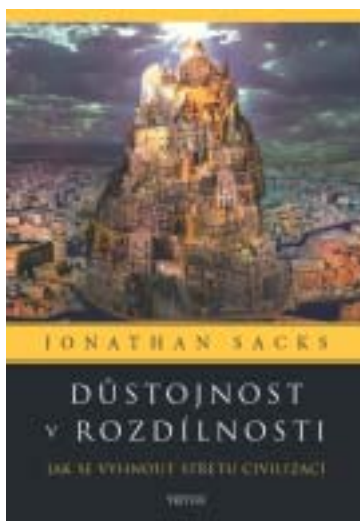
■ O nastupujícím globálním prostředí bylo napsáno mnoho knih, avšak jen velmi málo z nich pojednává o souvisejících mravních a duchovních otázkách. Přitom právě ony patří k těm nejzávažnějším, na něž si musíme odpovědět, máme-li zvýšit šance na zachování míru. Přesně těmito otázkami se ve své knize *Důstojnost v rozdílnosti* zabývá držitel Templetonovy ceny za rok 2016, bývalý vrchní rabín Velké Británie, pozoruhodný náboženský myslitel Jonathan Sacks.

Leitmotivem knihy je, jak napovídá název, obhajoba Bohem ustanovené lidské rozmanitosti. Podle Sackse je nutné nejen hledat hodnoty společné všem náboženstvím, ale hlavně zásadně přeformulovat způsob, jakým vnímáme svou rozdílnost. Novým čtením známých i méně známých biblických pasáží a jejich aplikací na ty nejpálčivější otázky současnosti Sacks odhaluje bohaté a dosud neprozkoumané zdroje, které máme při jejich řešení k dispozici.

Vydalo nakl. Triton v Praze roku 2017. Z angličtiny přeložila Markéta Crowe-Atanasová; 224 stran, dop. cena 349 Kč.

Jana Herrmannová**RODNÉ HNÍZDO**

■ Jana Herrmannová v této knize s humorem i s nostalgií zaznamenala historii své rodiny, základním způsobem propojenou se svým vlastním příběhem. Málokde se setkáme s tak přesvědčivým a v nejlepším slova smyslu zábavným zachycením atmosféry padesátých a zejména šedesátých let minulého století a jejich pokračování. Rodina Herrmannových, skládající se z české maminky, židovského otce a jedné dcery, je navzdory převážně polemické debatě, která v ní neustále probíhá, soudržná a neoddelitelně vzájemně připoutaná. Do to-

**KNIHY VÝSTAVY
UDÁLOSTI**

hoto vztahu vstupuje příbuzenstvo z obou stran včetně těch, kteří zahynuli za války nebo odešli po roce 1968 do emigrace. Kniha *Rodné hnízdo* je mimo jiné vyprávěním o tom, že všichni někam patříme a že i přes všechny nesnáze a někdy i pohromy je dobré žít. I když to není vždycky lehké.

Vydalo nakl. Sefer v Praze roku 2017. 240 stran, dop. cena 290 Kč, v redakci nakl. 250 Kč.

IZRAELSKÁ KULTURA V KVĚTNU

■ 9. 5. od 21.00 se v pražském klubu Jazz Dock koná koncert **Avishai Cohen Quartetu**, tedy kvarteta izraelského trumpetisty Avišaje Cohena (pozor, neplést se stejnojmenným kontrabasistou!). Avišaj Cohen se narodil v Tel Avivu v Izraeli a jako dospívající hudebník hrával s Young Israel Philharmonic Orchestra pod vedením Zubina Mehty a Kurta Masura. V roce 1997 odešel do USA na Berklee College of Music a postupně se etabloval na newyorské scéně. Velký vliv na jeho hudební myšlení měla stará izraelská hudba, zejména melodika východoevropské hudby a také sefardských písní. Spolu s ním zahrají Jonathan Avišaj (klavír), Joni Zelnik (kontrabas) a Nasheet Waits (bicí).

■ Osm let natáčel izraelský režisér Tomer Heymann život a tvorbu jednoho z nejvýznamnějších světových choreografů Ohada Naharina. Heymannův dokument **Mr. Gaga**, odkazující k unikátní Naharinově taneční technice, bude uveden v české premiéře za přítomnosti jeho autora v rámci Festivalu tanečních filmů v pražském Světozoru. Projekce se koná 11. 5. od 20 hodin.

■ Dne 10. 5. se koná v Michelské synagoze (U Michelského mlýna 124/27, Praha 4) série veřejných čtení. Známí herci předne-

sou ukázky z nových překladů menších i větších literatur. Izraelskou tvorbu bude letos reprezentovat Amos Oz se svým románem *Jidáš*, z něhož bude předčítat Martin Myšička z Dejvického divadla. Kromě Prahy probíhá festival Noc literatury v dalších více než padesáti českých městech.

■ Ve dnech 11.–14. 5. se na pražském Výstavišti v Holešovicích uskuteční již tradiční mezinárodní knižní veletrh a literární festival Svět knihy. Přijďte se podívat na stánek s izraelskou literaturou, který představí současné literární dění v Izraeli a nabídne široký výběr knižních titulů. Letos se navíc můžeme těšit na návštěvu významného izraelského autora Uriho Orleva (nar. 1931), kterému vyšly v českém překladu již dva romány (*Ostrov v Ptáčí ulici* a *Běž, chlapče, běž*).

■ Dne 16. 5. od 18.00 a 17. 5. od 19 hodin vystoupí v Janáčkově divadle v Brně jeden z předních světových tanečních souborů Kibbutz Contemporary Dance Company s představením *Horses in the Sky*, fascinujícím pohybovým divadlem s působivými světelnými obrazy.

■ 27. 5. od 19.30 vystoupí v Terezíně zpěvačka Kama Kamila. Narodila se v ázerbájdžánském Baku židovské matce a muslimskému otci do rodiny s velkou muzikantskou tradicí. Po svém příchodu do Izraele studovala herectví, kterému se nadále věnuje společně s hudbou. Ve své tvorbě propojuje temperamentní zpěvačka prvky izraelské a ázerbájdžánské kultury. Kama Kamila vystoupí v Terezíně na prvním ročníku netradiční sportovně kulturní události Terezínská cihla, která proběhne na pevnostním prvku Ravelin č. XVIII (ul. Pražská).

**ZMIZELÝ SVĚT
VODŇANSKÝCH ŽIDŮ**

■ Jména vodňanských obyvatel postižených nacistickými rasovými zákony připomíná sice již léta pomník válečným obětem v parku Zeyerovy sady, jejich sepětí s městem upadá ovšem v zapomnění.

Městské muzeum a galerie Vodňany ve spolupráci s dalšími institucemi připravily výstavu, která by chtěla připomenout židovské obyvatele města Vodňan ve dvacátých až čtyřicátých letech 20. století a jejich stopu v tehdejší společenské i hospodářské životě. Pokouší se ukázat tento ztracený svět z různých úhlů pohledu a pomocí archivních fotografií a dokumentů vrátit obětem nacismu a rasové nesnášenlivosti opět jejich tvář. Výstava *Vrátit obětem jejich tvář* se koná od 1. května do 18. června ve vodňanské synagoze (Městském muzeu). Přístupna je denně kromě pondělí od 9 do 12 a od 13 do 16 hodin.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ Ve **středu 10. května** bude našim hostem novinář, filosof, scenárista a šéfredaktor stanice Českého rozhlasu Vltava **Petr Fischer**, o jejíž náplni a zajímavostech bude hovořit stejně jako o úskalích současné novinářské práce.

Kavárna otevírá jako vždy od 14.30, program začíná přesně v 15.30 hodin. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

DISKUSE V MAISLOVCE

■ Dne **24. května** se Maiselově 18 od 18.00 hodin koná další pořad z cyklu Diskuse v Maislovce. Komentátor ČRo Jan Fingerland bude hovořit s knězem, teologem a sociologem **Tomášem Halíkem**.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium**

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Pořady začínají v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 10. 5.: **Neznámý básník Jiří Stein (1920–1944)**. Komponovaný večer věnovaný nedávno objevené lyrické tvorbě mladého českožidovského básníka Jiřího Steina (1920–1944), který byl zavražděn v koncentračním táboře Dachau. O životě Jiřího Steina a jeho básnické sbírce, která právě vychází v nakladatelství Triáda, pohovoří literární teoretik a básník Vratislav Färber, jenž se na vydání básní zásadním způsobem podílel. Ukázky z básní Jiřího Steina přednese studentka Lauderových škol Julie Ondračková, jedna z editorek sbírky. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 11. 5.: **Lizzie**. Třetí část cyklu *Tři večery s legendárním Hugem Haasem* filmové historičky Alice Aronové, v němž A. Aronová představí Huga Haase jako nezávislého producenta a zakázkového režiséra a krátce pohovoří o jeho nerealizovaných projektech. Projekce: *Lizzie* (1957, český dabing).

■ 25. 5.: **Kolébka a hrob lékaře a cestovatele Jakoba Eduarda Polaka**. Historik David Venclík (PedF UK) pohovoří o životě pozapomenutého průkopníka západního směru lékařství v Persii a osobního šáhova lékaře Jakoba Eduarda Polaka (1818–1891) i o jeho vztahu k českým zemím.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 14. 5. ve 14.00: **Lviček Arje a dopravní prostředky v Bibli**. Budeme si vyprávět o dávných dopravních prostředcích, o způsobech cestování a životě ve starověku a vyrobíte si starověké i současné dopravní prostředky. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Jednotné vstupné 50 Kč.

**KULTURNÍ
POŘADY**

■ Výstava v prostorách OVK **Mám se v Terezíně velice dobře?** představuje studentské práce výtvarné soutěže Památníku Terezín a potrvá do 29. 6. Po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga**

(Maiselova 10, Praha 1)

■ Pořady začínají v 19 hodin a vyjma koncertu na ně je volný vstup.

■ 3. 5.: **Z Berlína do Prahy s mnoha oklikami**. Pamětnický cyklus *Naše 20. století* představí Franka Reisse (*1935), který za druhé světové války zažil pronásledování na Slovensku a v Terezíně. Po osvobození studoval v Bratislavě a působil jako právník v Praze. Na jaře 1968 emigroval do USA, později mj. pracoval v západní Evropě pro americké podpůrné organizace. S F. Reisseem bude rozmlouvat publicista Petr Brod. Vstup volný.

■ 4. 5.: **Duo Teres / Pražský kaleidoskop**. Koncert komorního sboru Duo Teres houslistky Lucie Fulka Kopsové, kytaristy Tomáše Hoňka a sopránistky Lucie Silkenové. Během koncertu zazní mimo jiné díla Martina Brunnera, Ondřeje Kukala nebo současného izraelského skladatele Jana Freidlina. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ 23. 5.: **Rovinám rodným náleží písně mé**. Představení stejnojmenného výboru poezie polabských židovských básníků první poloviny 20. století Camilla Hoffmanna, Franze a Hanse Janowitze a Rudolfa Fuchse. Velká část básní vychází v tomto zrcadlovém dvoujazyčném vydání v češtině vůbec poprvé. Hostem večera bude editorka tohoto svazku Lenka Kusáková a verše přednese český germanista a překladatel Vratislav Slezák. Koná se ve spolupráci s Pražským literárním domem autorů německého jazyka.

■ 29. 5.: **Maličká střížka: Nacismus a jeho ničivé důsledky v životech stredo-európských hudobníkov (1933–1945)**. Představení stejnojmenné anglicko-slovenské publikace (Hudobné centrum, 2017), v níž Agata Schindler, v Drážďanech žijící slovenská muzikoložka, shrnula výsledky svého výzkumu o sedmi hudebnících spojených s předválečným Československem, kterým do rozvíjející se hudební kariéry tragicky

zasáhl holokaust. S autorkou bude rozmlouvat kurátorka archivu dějin holokaustu ŽMP Jana Špíchalová, následuje projekce ukázek z filmu Zdeňka Jiráského *V tichu* (2014), mezi jehož protagonisty patří několik postav z knihy.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, pořady začínají v 17 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 5.: **Domy života V – Velká nad Veličkou, Veselí nad Moravou, Bzenec, Strážnice**. Páté pokračování cyklu přednášek o moravských židovských hřbitvech. Helena Bretfeldová pohovoří o vyobrazení jelena jakožto zpodobnění osobního jména Naftali a jmen Hirsch, Hirš a Cvi.

■ 11. 5.: **Židé v literatuře německého romantismu**. Profesorka Ingeborg Fialová z katedry germanistiky Univerzity Palackého v Olomouci nastíní prudece se proměňující společenskou situaci doby romantismu podmíněné na jedné straně osvícenskými idejemi, na straně druhé ovlivněné rodícím se německým nacionalismem.

■ 16. 5.: **Otroci třetí říše**. Během druhé světové války vzniklo na území dnešní České republiky na třicet osm pobočných koncentračních táborů, v nichž byli k práci nuceni židovští i političtí vězni. Propracovaný systém spolupráce mezi průmyslovými podniky a tábory situovanými zejména v oblasti Říšské župy Sudety bude tématem přednášky Adama Alfonse z Ústavu pro studium totalitních režimů. Představí také svou novou knihu *Otroci třetí říše*, která bude na místě k zakoupení za zvýhodněnou cenu.

■ 23. 5.: **Společenské proměny současné Francie očima židovského intelektuála**. Moderovaný diskusní večer nad knihou Alaina Finkielkrauta *Jedině to je přesné*, kterou tvoří autorovy komentáře k politickým, společenským a kulturním událostem z let 2013–2015. Pozvání k diskusi přijali politolog prof. Vít Hloušek (FSS MU), historik prof. Jiří Hanuš (FF MU), politolog Michal Pink, Ph.D. (FSS MU), a romanista prof. Petr Kylvoušek (proděkan FF MU).

■ Neděle 21. 5. od 10.30: **Počítejme do padesátí**. Dílna pro děti od 5 let o počítání omeru se uskuteční v prostorách sálu Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích.

■ 25. 5.: **Staronový stát Židů**. Méně známými pohledy na Stát Izrael se bude zabývat přednáška kulturoložky a hebraistky Terezie Dubinové.

■ V květnu můžete v sále OVK Brno zhlédnout výstavu fotografií **Skotští Židé. Identita, příslušnost a budoucnost**.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Plánování dlouhodobého rozvoje školy:** V neděli 2. dubna se ve škole na půl dne sešlo 25 učitelů Lauderek, rodičů, členů Školské rady a Rady školy LŠ, zástupců židovské obce a studentů a absolventů LŠ se zástupci Lauderovy nadace. Schůzka byla součástí dlouhodobého projektu nadace R. S. Laudera, který má za cíl pomáhat spolupráci mezi židovskými obcemi a jejich školami a společnému stanovování dlouhodobých cílů komunitního rozvoje. Setkání bylo plné zajímavých a místy velmi vášnivých diskusí, které se týkaly zejména budoucnosti obce a její podoby. Zajímavostí debaty byla všeobecná shoda všech zúčastněných na přání, aby naše židovská obec byla příjemnějším a přátelštějším místem.

■ **Vzdělávání našich pedagogů:** Náš učitel hebrejštiny Peer Friedmann vycestoval do Lauderovy školy v Budapešti, kde se zúčastnil tzv. job shadowingu, tj. náslechnů u jiných vyučujících a následných rozborů vyučovací hodiny, což by mělo posloužit jako inspirace pro výuku. V tomto případě byl „job shadowing“ zaměřen na židovskou výchovu a hebrejštinu. Program je realizován v rámci grantu Erasmus plus. V letošním roce bude následovat ještě celá řada výjezdů našich pedagogů – do různých, převážně židovských škol v Evropě.

■ **Zájem studentů o gymnázium Lauderových škol:** V tomto školním roce jsme zaznamenali dosud nebyvalý zájem o gymnázium Lauderových škol. O studium v primě projevoval zájem téměř 70 uchazečů. V tomto školním roce také poprvé proběhly státní přijímací zkoušky z českého jazyka a matematiky, kromě toho zájemci absolvují pohovor a test z obecných studijních předpokladů. V době uzávěrky tohoto čísla nebylo pořadí studentů dosud známo. Zájemci o židovské vzdělání, kteří se do primy nedostanou, mohou na naší škole pokračovat v 6. ročníku základní školy.

■ **Účast našeho studenta ve fotografické soutěži:** Student LŠ Jonatan Mates obsadil 3. místo ve fotografické soutěži Příroda pořádané Českým zahrádkářským svazem. Pokud budete mít v létě cestu do Lysé nad Labem, můžete všechny soutěžní fotografie vidět na výstavě *Květy* (13.–16. 7. 2017).

PROHLÍDKA

JERUZALÉMSKÉ SYNAGOGY

■ Komentovaná prohlídka synagogy (Jeruzalémská 7) se koná ve čtvrtek **25. května** od 19.00 hodin, na její úvod se rozezná unikátní varhany pod rukama varhaníka Václava Petera.

Vstupné: dospělí 80 Kč, děti do 6 let zdarma, děti 6–15 let a studenti 50 Kč.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

ULOUPENÉ UMĚNÍ

■ V Nostickém paláci (Maltézské nám. 1, Praha 1) je do 25. května přístupná výstava s názvem *Uloupené umění*, kterou připravilo Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků, o. p. s., ve spolupráci s Ministerstvem kultury ČR.

Výstava seznamuje diváky s činností centra, jeho vznikem a vývojem a s jeho rozsáhlou publikační činností. Na osudech původních vlastníků jsou představeny nejen jejich sbírky, válečné a poválečné nakládání s uměleckými artefakty, ale též jednotlivé instituce, které židovský majetek spravovaly či stále spravují.

VÝLET NA MASADU V SOBOTCE

■ V Galerii Karla Samšínáka v Šolcově statku v Sobotce (Šolcova ul. 133) je k vidění série kreseb *Výlet na Masadu*, kterou roku 1943 vytvořil Jicchak Kurt Brück. Pocházel z Vídně, byl členem sionistického hnutí mládeže. Na počátku války se díky židovským a dánským organizacím dostal do Dánska, v březnu roku 1941 mohl odjet do Palestiny. Dva roky strávil v internátu zemědělské školy Ben Šemen, poté patřil k prvním budovatelům nového kibucu Gezer. Během války o nezávislost Izraele roku 1948 byl kibuc přepaden jordánskou legií, při obraně padlo 28 lidí, mezi nimi byl i Jicchak. Ve vyplněné osadě se našly jeho kresby, vtipné, lehce a přitom dovedně načrtnuté, mezi nimi i kreslený příběh o dětském výletu na pevnost Masada. V Sobotce si jej můžete prohlédnout až do konce června, denně od 9 do 11 a od 13 do 17 hodin. Statek vám na požádání zpřístupní Bázlerovi ze sousedního domu č. p. 262, stačí zavzvonit u jejich dveří.

PĚVECKÝ SBOR RIMON

■ Pěvecký sbor Rimon má novou sbormistryni Danu Krausovou a přijímá nové členy. Zpíváme hebrejské písně. Informace: adamuscinovav@gmail.com.

MACHOL Čechia 2017

■ Zveme na mezinárodní seminář izraelských lidových tanců: Využijte jedinečné příležitosti intenzivní výuky izraelských lidových tanců a neopakovatelné atmosféry. Seminář s profesionálními učiteli z Iz-

raele se koná od **28. června do 2. července 2017** v Nymburku. Bližší informace na www.besamim.cz, besamim@volny.cz, tel.: 603852917 (Ondřej Novák).

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

■ 10. 5. od 15.00: Dva světy pod jednou střechou, vernisáž výstavy obrazů Oldřicha Pražana.

■ 16. 5. od 10.30: Křeslo pro hosta – Jan Kačer, uvádí Eva Hrušková.

■ 25. 5. od 14.30: Zašlá sláva – vernisáž výstavy fotografií Viktora Váchy.

■ Výstavy: Barvy – obrazy D. Římanové.

ANTIKVARIÁT V ŠIROKÉ ULICI KONČÍ

■ Pro řadu z našich čtenářů máme špatnou zprávu: po Fišerově knihkupectví v Kaprově ulici, knihkupectví na Staroměstském náměstí a antikvariátu ve Smichovské synagoze končí Antikvariát a knihkupectví Judaica Martina Krajčička a Romany Nejdlové v Široké 7. Příběhu oblíbeného obchodu, asi posledního s neturistickou atmosférou v této čtvrti, se budeme věnovat v příštím čísle, teď nemůžeme než litovat a poděkovat oběma knihkupačům za obětavou práci a za vlídné přijetí, které návštěvníkům dlouhá léta poskytovali.

Antikvariát prodával i *Roš chodeš*, od května si jej můžete kupovat v knihkupectví Franze Kafky, které se nachází nedaleko, přes ulici, na adrese Široká 14, Praha 1. Otevírací doba: denně od 10 do 17 hodin, v sobotu a v neděli od 10 do 16 hodin. *Rch* je k mání i v dalších pražských knihkupectvích: Academia na Václavském náměstí, Kalich v Jungmannově ulici, Oliva v Husově ulici.

UPOZORNĚNÍ

NAŠIM ABONENTŮM

■ Vážené předplatitelky, vážení předplatitelé, s květnovým číslem bychom Vás rádi upozornili, že od některých z Vás jsme ještě neobdrželi platbu za předplatné časopisu *Roš chodeš* na rok 2017. Pokud jste aboné dosud neuhradili, prosíme, zaplatte příslušnou částku na účet Federace židovských obcí v ČR. Číslo účtu je 030031-1936511339/0800 (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny, a.s.

Roční předplatné pro ČR činí 400 Kč, roční předplatné do Evropy 750 Kč, roční předplatné do zamoří 1000 Kč, elektronické zaslání v PDF 240 Kč. Jako variabilní symbol uveďte 122017, jako údaj příkazce jméno předplatitele. Děkujeme Vám a doufáme, že Vás zájem o měsíčník *Roš chodeš* potrvá. Redakce

ŽNO BRATISLAVA

V **máji** srdečně blahoželáme našim členom: pán Ing. Jozef Dukes – 65 rokov; pán Tomáš Janovic – 80 rokov; pani Agáta Karvanová – 71 rokov; pani MUDr. Viera Kirilčuková – 85 rokov; pán Ing. Pavel Kučera – 79 rokov; pani Valéria Lorintzy – 72 rokov; pani Mgr. Viera Mlynárová – 70 rokov; pán Ing. Richard Pagáč – 86 rokov; pán Ervín Schonhauser – 77 rokov; pani MUDr. Maja Šteruská – 84 rokov; pán JUDr. Ivan Šteruský – 55 rokov; pani Karolína Takáčová – 71 rokov; pán Prof. MUDr. Pavel Traubner – 76 rokov; pani Mária Žáková – 81 rokov, a pani Erika Fedorová – 93 rokov. Prajeme dobré zdravie, veľa šťastia a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **máji** srdečne blahoželáme našim členom, ktorí slávia sviatok svojich narodenín: pani Viera Mlákova: 15.5. – 73 rokov, pán Eduard Longauer: 26.5. – 68 rokov, a pani Iveta Radová – 13.5. – 53 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **květnu** oslavujú své narodeniny: pan Michael Felix, nar. 14. 5. – 51 let; pani Eva Meisterová, nar. 18. 5. – 90 let; pani Zuzana Neufeldová, nar. 4. 5. – 50 let; pan Oldřich Redlich, nar. 4. 5. – 66 let; pan Jiří Schmeer, nar. 5. 5. – 68 let; pani Silvia Schullerová, nar. 6. 5. – 67 let; pani Šárka Steiner, nar. 13. 5. – 70 let; pan Michael Wachtl, nar. 7. 5. – 68 let, a pan Pavel Winkler, nar. 23. 5. – 71 let. Přejeme zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **květnu** oslaví narodeniny: pan Daniel Dvořák, nar. 25.5. – 44 let; pani Silva Novotná, nar. 19.5. – 93 let; pani Tereza Rajská, nar. 15.5. – 31 let, a pani Lea Rochlitz, nar. 1.5. – 50 let. Všem oslavencům přejeme pevně zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **květnu** oslaví narodeniny: pan Jan Tichý, nar. 8.5. – 68 let; pan Petr Rubín, nar. 11.5. – 45 let, a pani MUDr. Hana Vlková, nar. 31.5. – 67 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **máji** oslaví narodeniny: pán Zoltán Breiner – 85 rokov; pani MUDr. Kvetoslava Demková – 70 rokov; pani Viera Fígušová – 90 rokov; pán Peter Galko – 63 rokov; pán

MUDr. Tomáš Gold – 63 rokov; pán Ing. Juraj Grossmann – 66 rokov; pán JUDr. Doc. Imrich Kanárik – 69 rokov; pani Katarína Kolárová – 60 rokov; pán MUDr. Ivan Kolín – 70 rokov; pani Klára Marksteinová – 83 rokov; pani PhDr. Doc Nataša Polanová – 71 rokov; pani MUDr. Magdalena Riemerová – 70 rokov; pán Ing. Dušan Rubovič – 70 rokov; pán Juraj Solár – 70 rokov; pán Tomáš Špíra – 70 rokov; pán MUDr. Tomáš Teššer – 70 rokov; pani Eva Tkáčová – 70 rokov; pani Eva Weiszová 69 rokov, a pani Agáta Winklerová – 71 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **květnu** oslaví narodeniny pani Raja Majerová, nar. 14.5. – 64 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **květnu** oslaví životní jubileum: pani Diana Deutschová, nar. 23.5. – 75 let; pan Vasil Sadocha, nar. 26.5. – 45 let; pani Eva Navrátilová, nar. 1.5. – 31 let, a pan Tomáš Maier, nar. 13.5. – 40 let. Přejeme hodně zdraví a radosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **květnu** oslaví narodeniny: pani Milada Hlubíková, nar. 24.5. – 73 let; pani Eva Špoková, nar. 20.5. – 76 let; pan Filip Hess, nar. 12.5. – 46 let; pani Alena Serbusová, nar. 15.5. – 71 let; pan Ing. Erik Markovič, nar. 11.5. – 33 let, a pani Irena Urbančíková, nar. 13.5. – 66 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **květnu** oslaví narodeniny: pan Ing. Jiří Lövy, nar. 5.5. – 71 let; pani předsedkyně ŽO Plzeň Eva Štixová, nar. 13.5. – 76 let; pani Eleonora Kočandrlová, nar. 14.5. – 87 let; pani Mgr. Věra Tydlitátová, ThD., nar. 17.5. – 58 let, a pani Alena Růžičková, nar. 18.5. – 69 let. Všem přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **květnu** oslavují narodeniny: pani Marianna Becková, nar. 17.5. – 97 let; pani Eva Benková, nar. 16.5. – 84 let; pan Jiří Baum, nar. 7.5. – 81 let; pan Max Bergmann, nar. 29.5. – 81 let; pani Jitka Boučková, nar. 6.5. – 81 let; pan Oskar Dub, nar. 9.5. – 93 let; pan Jiří Pavel Kafka, nar. 2.5. – 93 let; pani Hana Klusáková, nar. 10.5. – 91 let; pan Felix Kolmer, nar. 3.5. – 95 let; pan Arnošt Lederer, nar. 14.5. – 93 let; pani Alenka Lehká, nar. 21.5. – 86 let; pani Dagmar Lieblová, nar. 19.5. – 88 let; pan Oto Novotný, nar. 31.5. – 89 let; pan Hanuš Orlický, nar. 10.5. – 91 let; pani Lydia Pásková, nar. 10.5. – 96 let; pani Hortenzia Pavlíková, nar. 10.5. – 83 let; pan Igor Petrák, nar. 29.5. – 88 let; pani Eva Pokorná, nar. 17.5. – 88 let; pani Liana Sagivová, nar. 2.5. – 84 let; pani Věruška Solarová, nar. 29.5. – 90 let; pani Marta Šépková, nar. 12.5. – 75 let; pani Eva Vinařová, nar. 20.5. – 85 let; pani Jana Wolfová, nar. 10.5. – 91 let, a pani Markéta Zádorová, nar. 7.5. – 94 let. Všem přejeme pevně zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 1. dubna zemřel ve věku 85 let pan Pavel Werner.

Dne 5. dubna zemřel v Aškelonu ve věku 96 let pan Petr Erben.

Zichronam livracha!

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **máj** majú sviatok narodenín: pani MVDr. Anna Tömösváryová, nar. 24.5. – 69 rokov, a pani Marta Lustigová, nar. 27.5. – 67 rokov. Prajeme im vše dobré.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dňa 14. 3. zomrel vo veku 71 rokov náš člen Iván Lusztig. ŽNO Rimavská Sobota sa s ním rozlúčila dňa 28. 3. na židovskom cintoríne v Tornali.

Zichrono livracha!

ŽO TEPLICE

V **květnu** oslaví své narodeniny: pani Judita Augustová, nar. 25.5. – 69 let; pani Kateřina Kreisinger, nar. 16.5. – 51 let; pani Bina Herskovičová, nar. 28.5. – 93 let, a pani Marta Krásová, nar. 8.5. – 31 let. Přejeme jim dobré zdraví a hodně radosti v životě.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **květnu** oslaví své narodeniny pan David Nebeský a pan Bedřich Heller. Jmenováním přejeme hodně zdraví a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ÚTOK NA STUDENTKU

V dubnu došlo v Izraeli k několika dalším teroristickým útokům; tragicky dopadly tři, mj. atak v půli měsíce. Palestinský útočník, 57letý, údajně psychicky narušený muž, při něm smrtelně pobodal v jeruzalémské tramvaji třiatvacetiletou britskou studentku Hannu Bladonovou z Birminghamu, která v Jeruzalémě pobývala v rámci studentské výměny a právě jela z archeologické expedice.

DAVIDŮV PRAK

V dubnu dokončil Izrael rozmístování nového protiraketového obranného systému zvaného Davidův prak (David's Sling), který vyvinul ve spolupráci se Spojenými státy. Ten doplní dosavadní systém přezdívaný Železná kupole (Iron Dome). Zatímco kupole dokáže účinně ničit střely krátkého doletu (například ty odpalované hnutím Hamás z Pásma Gazy), nový systém by měl Izrael ochránit před raketami doletu středního. Nový systém je podle odborníků schopen zasáhnout cíle ohrožující celé území Izraele, včetně raket vypálených ze Sýrie či Libanonu. Bude tak moci čelit hrozbě, kterou pro Izrael představuje šíitské radikální hnutí Hizballáh.

BRITÁNIE NIČEHO NELITUJE

Britská vláda odmítla palestinskou žádost, aby se omluvila za vydání Balfourovy deklarace z listopadu roku 1917, jež byla jedním z důležitých mezníků na cestě k vytvoření Státu Izrael. Vláda zaslala dopis palestinskému ministerstvu zahraničí a současně odpověděla na petici od 13 tisíc Britů, kteří též žádali omluvu za zmíněný dokument. V odpovědi stojí: „Vláda Jejího Veličenstva se nehodlá omlouvat za historický dokument Balfourova deklarace. Jsme pyšní na roli, kterou jsme sehráli při vzniku Státu Izrael. Hlavním současným úkolem je podporovat mír.“ V odpovědi je dále zdůrazněno historické a náboženské pouto Židů k Izraeli i nutnost najít řešení, které by Izraelcům a Palestincům zajistilo v zemi pokojné a bezpečné soužití.

V UMEE NAPOSLEDY

Letošní Pesach byl poslední událostí, kterou společně oslavili členové židovské obce v severošvédském městě Umea. V reakci na to, že jejich komunitní centrum bylo opakovaně vandalizováno, jeho členové dostávali výhrůžné e-maily a státní úřady mu nedokázaly zajistit

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Beatles by žaslí: *Abbey Road* po sionisticku.

dostatečnou ochranu, se místní Židé rozhodli své středisko zavřít. V univerzitním městě s 120 tisíci obyvateli žije asi 50 Židů, v celém Švédsku asi 15 tisíc. Uzavření centra vyvolalo kritiku od židovského společenství i liberálních politiků, kteří poukazují na to, že protizidovské nepřátelství v zemi se silnou muslimskou menšinou již přesahuje meze.

VZÁCNÉ NÁLEZY U PAŠERÁKŮ

Turečtí policisté chytili v západotureckém přímořském městečku Ayvalik pašeráky a zabavili jim několik vzácných historických předmětů z helénské a seldžuckého období, mj. sošky, šperky a stříbrné mince. Mezi nimi byl i 1500 let starý svitek Tóry psaný na pergameni, který byl předán do muzea v Balikesiru, hlavním městě kraje. V dubnu byl též zatčen Palestinec, jenž ve svém domě na Západním břehu ukrýval stovky předmětů z období Druhého chrámu.

KONTROVERZNÍ MUZEUM

Již tři roky zůstává maďarské Muzeum holokaustu zavřené a představuje jeden z problémů, které působí nacionalisticky orientovaná politika prezidenta Orbána a jeho úřadů. Proti muzeu od počátku stálo místní židovské společenství, neboť nesouhlasí s tím, že Dům osudů, jak je muzeum pojmenováno, mapuje průběh holo-

kaustu až od nacistické okupace v březnu 1944 a nezmiňuje předchozí protizidovská opatření nařízená vládou admirála Horthyho. Ze stejného důvodu odpírá spolupráci s muzeem i jeruzalémský památník Jad vašem. Ředitelkou Domu osudů byla jmenována historička Mária Schmidtová, která prohlásila, že nacismus nebyl horší než sovětský komunismus, což je v Maďarsku oblíbená verze, jež smývá rozdíl mezi životem v sovětském totalitním bloku a židovskou genocidou.

KANDIDÁTI NA MAN BOOKEROVU CENU

Do finále na významné britské literární ocenění (dotované částkou 64 tisíc liber) udělené za zahraniční díla přeložená do angličtiny, Man Bookerovu mezinárodní cenu, byli nominováni dva nejuznanější izraelské autoři – Amos Oz a David Grossman. Oz za dílo *Jidáš* (jež vyšlo nedávno i česky) a Grossman za *Vejde kuň do baru* (je dostupné ve slovenském překladu). Je to poprvé, kdy se do finále této ceny dostali izraelské spisovatele. Vítěz vybraný ze šesti finalistů bude znám v půli června.

VARIACE NA ABBEY ROAD

Hitem letošního telavivského trhu na Karmelu se staly vtipné karikatury znázorňující izraelské i světové politiky jako rockové hvězdy. Pro představu jednu z nich, parodii na obálku slavného alba skupiny Beatles, přetiskujeme: místo Brouků tu přecházejí ulici Theodor Herzl, David Ben Gurion, Golda Meirová a Moše Dajan. Vděčným objektem těchto maleb je i Bibi, Trump, ale také třeba dalajlama. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 5. 2017.

Cena 20 Kč (0,90 €)